

En kunglig äktenskapstragedi.

Bland de romantiska öden, som rymts inom nordens konungaborgar, kan intet i allmänmänskligt intresse mäta sig med drottning Karolina Mathildas och detsamma har gjorts till föremål för en mängd skildringar, af hvilka några införlivats med vår literatur. Särskildt har drottningens kärleksförhållande till Struensee inspirerat diktarne.

I slutet af förra året utkom i Kjöbenhavn ett arbete * om Karolina Mathilda och hennes make, hvilket på samma gång det kan läsas såsom en underhållande roman i historiskt värde är af hög rang och utmärker sig för en psykologisk anläggning och insigt, som i historiska arbeten äro mycket sällsynta, i vårt land nästan okända.

Dels för ämnets intressanta natur och dels för att visa våra läsare, huru historia kan skrivas när den råkar i rätta händer, meddelar vi, med författarens benägna tillstånd, härnedan en skildring af samlifvet emellan de kungliga makarne under äktenskapets första tid, tillika en karaktäristisk tidsbild från det skede som i vårt land präglas af förberedelserna till den statskuyp, genom hvilken Gustaf III slutligen svingade sig upp till sin beprisade själfständighet. En synnerligen utförlig och intressant skildring af förhållandet mellan Karolina Mathilda och Struensee finnes som bekant förut på svenska i Arvid Ahnfelts »Från Europas Hof», grundad dels på prof. Wittichs (af herr Blangstrup numera bearbetade) arbete om Struensee dels på studier i danska geheimearkivet och enskilda samlingar. Det nu föreliggande arbetet behandlar emellertid ej samma period af Karolina Mathildas lif och icke heller från samma synpunkt.

* * *

---

* Christian VII og Caroline Mathilde af Chr. Blangstrup med talrika illustrationer (boken är i hvarje hänseende ett verkligt praktverk — dess andra upplaga är i förbigående sagdt för närvarande under tryckning). Kjöbenhavn 1890, Gyldendalske Boghandels forlag.

Den krets, som samlades inom Christiansborgs slottsmurar, sökte efter bästa förmåga att blifva en kopia af den värld, hvars rykte från Versailles spred sig öfver hela Europa. Man möter här samma karaktärslöshet och lättsinne, samma yttre förfining, samma frivola umgängeston, samma lättfärdiga seder. Och denna samling sirligt utstyrda människor, hvilka röra sig i gratiösa danssteg, mötas under smicker och komplimanger och affektera fransk esprit till det yttersta med förakt för sitt hemlands bildning och språk, söka då också att lefva fullständigt efter konvensansens regler, att efterapa sin förebild lika väl i känslor och ideer som i drägt och hållning.

Härtill hörde nu framför allt att göra äktenskapet till föremål för det lättfärdigaste tal, för allmänt hån. Man kan icke taga i handen memoarer eller anteckningar om den tidens hoffif utan att finna cyniska yttranden, som visa i huru ringa kurs äktenskapet stod öfverallt i den förnäma världen. Kärlek och trohet mellan äkta makar betraktades såsom kalkborgerlighet, såsom en löjlig fördom. »Af tjuguherrar vid hofvet, fins det femton, som icke lefva samman med sina hustrur», heter det i Barbiers berömda dagbok från Ludvig XV:s tid; och när han berättar om hertigens af Conti kärlek till sin gemål, tillägger han genast: »dock har han älskarinnor, det är i sin ordning». Lady Montague berättar om samtida förhållanden i Wien, att hvarje förnäm dam der i regeln har sin älskare; och att männen, som själfallet spelade älskarerollen hos andra damer, »sågo på sina hustrurs älskare med samma ögon, med hvilka andra se på sina fullmäktige, hvilka befria dem själfva från den mödosammaste delen af göromålen»; det skulle ha ansetts som en förölämpning, om man icke vid inbjudningar ihågkommit både damens man och hennes älskare, mellan hvilka hon då tog plats. Man tänke blott på den sällsamma scenen vid den engelska drottningen Karolinas dödsbädd. Hon beder sin gemål, Georg II, att ånyo gifta sig efter hennes död; konungen kan knappast svara för snyftningar men framstammar dock till slut: »Non, j'aurai des maitresses», hvartill hon endast svarar: »Ah, mon Dieu! cela n'empêche pas!» *

* Detta mätressväsen förbands efter hand så fast med föreställningarna om furstlig värdighet, att allmänna meningen vande sig att anse

Äktenskaplig kärlek ansågs som nämdt såsom en löjlighet, såsom en lycka som passade för småborgerligt folk, men alldeles icke för de högsta samhällsklasserna. Här hörde det afgjordt med till den goda tonen att icke lefva tillsammans med sin rättmätiga hustru, en djup känsla i detta förhållande var *inconvenant*. Och Christian VII hade under samlifvet med talsmännen för denna äskådning helt och hållet tillegnat sig densamma. Han yttrade rent ut till flere af sin omgifning, att han önskade i alla hänseenden blifva en *make à la mode*, och att han ansåg äktenskapet som den största börda. Franska sändebudet skref kort efter för målningen, att prinsessan icke skulle kunna göra intryck på konungen, hur älskvärd hon än måtte vara; det vore ju omöjligt att behaga en ung furste, som på förhand förklarade, att det icke hörde till god ton att älska sin hustru. Reverdil* antager till och med, att konungen icke skulle hafva uppfyllt sina äktenskapliga pligter mot drottningen, om R. icke förstätt att i denna punkt väcka hans själfkänsla. Han förklarade rent ut till konungen, att man skulle få dåliga tankar om hans manbarhet, i fall äktenskapet icke bar frukt; det var nog för Kristian — men för öfrigt syntes honom »en kunglig person i sin säng» snarare vara ett föremål för vördnad än för kärlek.

I första ögonblicket tycktes han visserligen vara betagen af sin gemäls ungdomligt friska natur och han bröt till många hofmäns förskräckelse etiketten genom att genast i Roeskilde sätta sig i vagnen hos Karolina Mathilda och åka till Fredriksbergs slott. Men det var blott ett ögonblickets infall, ett utbrott af värme som genast aflöstes af likgiltig köld; tredje dagen efter bröllopet förklarade han för en af sina förtrogne, att han ville afråda honom att gifta sig, då det ogifta ståndet var vida att föredraga framför det han nu inträdt i. Man kunde vara frestad att betrakta detta uttalande som en skyldig tribut på den »goda tonens» altare, ett bevis på hans »raskhet»; det var väl icke sanno-

---

mätressen som ett nödvändigt vilkor för furstens lycka. »Nun fehlt unserm Fürsten nichts mehr, als eine schöne Mätresse», utbrast en borgare i ett litet tyskt furstendöme, då han såg sitt unga nygifta furstepar köra förbi strålande af glädje.

* En af konungens förutvarande lärare, en af de ytterst få sympatiska personerna bland hans omgifning. Han har efterlemnadt en skildring af sina iakttagelser hvilken är af stort historiskt värde.

likt, att han på så få dagar kunde skördat synnerligen bittra erfarenheter om äktenskapet. Men det tyckes verkligen, att båda parterna känt sig illa till mods redan efter de första dagarnes samlif.

Det är helt naturligt, att Karolina Mathilda strax känt någon hemlängtan. Hon hade icke behållit någon af sin vanliga omgifning i det främmande landet och hon var fullständigt okunnig om detta lands språk och seder. Möjligen kände hon också någon missräkning i sina förväntningar på sin gemåls gestalt; Kristians person och sätt erinrade långt mera om en fransk petit-maitre än om en nordisk kung och hans egendomliga sarkastiska sätt att uttala sig har näppe-ligen kunnat tilltala henne. När härtill lägges den naturliga upprördhet, som det äktenskapliga samlifvets första dagar helt naturligt måste medföra för den unga kvinnan, kan man icke undra på, att hon stundom kunnat gifva efter för en nervös stämning.

Men till att förstå en sådan ögonblickets stämning och att möta den med verklig medkänsla, dertill saknade konungen fullständigt förmåga; det sårade hans fäfånga att se tårar hos sin drottning och han blygdes att visa en medkänsla, som skulle göra honom löjlig inför omgifningen. Han drog sig därför tillbaka, kall och utan medkänsla, med några ironiska anmärkningar om drottningens tårar, och Karolina Mathilda, som hade behof af deltagande, af att tala om allt det som låg henne på hjärtat, såg sig strax hänvisad till sin kvinliga omgifning och då först och främst till sin öfverhofmästarinna. Och här var ödet henne icke gynsam.

Öfverhofmästarinna var den 41-åriga enkegeheimerådinnan Plessen. Hon hade tidigare varit hofdam hos Sofia Magdalena,* som satte mycket värde på henne, och helt säkert var det hennes inflytande hon hade att tacka för sin förtroendepost hos Karolina Mathilda. Det var en klok, rätt-skaffens dam, som tillträdde sin ställning med de bästa föresatser att blifva sin unga drottning ett verkligt stöd under hennes svåra ställning men därjemte besluten att göra gällande sina egna strånga moraliska grundsatser vid detta förderfvade hof. Under samlifvet med Sofia Magdalena hade denna drottningens högmod och hersklystnad så småningom tryckt sin prägel äfven på henne själf, hennes begrepp om

* Konungens farmoder, Kristian VI:s enka.

hofetikett hade fått den strängaste form och hon betraktade nu förhållandena vid det unga hofvet med mycket mera sippnet än förnuftigt var. I sina memoarer berättar prins Karl af Hessen, att han med onda aningar såg fru Plessen öfvertaga sin befattning, och meddelar en liten episod som icke lofvade godt för framtiden. Det var strax efter drottningens ankomst till Fredriksberg; där var bal och man dansade »Kehraus», som anfördes af prins Karl. Kungen var vid lustigt humör och ropade till sin svåger: »Führen Sie den Kehraus durch alle Zimmer». Han lydte och den lustiga skaran tumlade åstad genom alla gemakten. Men utanför drottningens hejdade fru Plessen prins Karl och förbjöd honom att fortsätta genom dem. Då ropade konungen: »Bekümmern Sie sich doch nicht um alt Weibergewäsch», och dansen fortsattes vidare förbi den vredgade öfverhofmästarinnan.

Hon kände sig från första ögonblicket som Karolina Mathildas duenna, såsom den där å nyo skulle införa den styfva etiketten från Kristian VI:s dagar i förhållandet mellan det kungliga paret. I hennes ögon var Karolina Mathilda icke en ung, nygift kvinna utau landets höga drottning, som till och med konungen måste närma sig efter etikettens regler; han skulle förstå, att hon var hans upphöjda gemål, icke en älskarinna, gentemot hvilken han kunde tillåta sig smeksamma friheter. Hon vakade öfver drottningens uppträdande på alla möjliga sätt, var oafbrutet på vakt mot omgifningarna, så att det icke från den frivola krets som omgaf konungen skulle tränga något orent in till drottningen; hon fick denna att förhålla sig mycket tillbakadraget gent emot den egentliga hofkretsen och söka sitt umgänge endast i en liten utvald krets, hvars medlemmar funno nåd inför öfverhofmästarinnans stränga blickar.

Karolina Mathilda fattade genast förtroende för henne och trots de band fru Plessen lade på hennes ungdomliga glädthet, kom hon att hålla mycket af denna. Det nya lif hon förde stod i så stark motsättning mot hennes förra, att hon kände sig glad öfver att hafva den trygga tillflykt den erfarna hofmästarinnan lemnade. Och då samlifvet med konungen redan de första dagarne medförde missräkningar, stälde henne gentemot något som hon icke förstod, anförtrodde hon sig med sin sorg till fru Plessen.

Och här börjar då fru Plessens ansvar. I stället för

att lemna det unga paret åt sig själf och låta tiden sörja för utvecklingen af deras samlif, ingrep hon brutalt i förhållandet dem emellan, fylde Karolina Mathildas sinne med oro och bitterhet och retade Kristians själfkänsla till det yttersta. Hon lät drottningen få kännedom om konungens lättsinniga lif i hans förtrogna umgängeskrets, rapporterade hvarje frivolt yttrande han lät falla om sitt förhållande till henne och uppmanade henne att möta honom med köld, så att han kunde lära sig, huru han borde uppföra sig som make. Och efterhand som konungens utsväfningar tilltogo och berättelserna härom hunno fram till drottningen och fylde henne med rättmätig harm, växte fru Plessens inflytande — som en Cerberus stod hon vid ingången till helgedomen, besluten att göra allt hon förmådde för att konungen icke skulle besmitta den äkta sängen med minnen om det lif han förde.

Ett par episoder från äktenskapets första tid äro rätt betecknande för fru Plessens sippnet och hennes inflytande på drottningen. Konungen kom en morgon in till drottningen under hennes påklädning. »Hon hade fått en duk om halsen men den var ännu icke fäst. Konungen sköt den tillbaka med ansigtet och tryckte sina läppar där den hade legat, men då därpå fru Plessen vände sig om med en min, som om hennes tukt var högeligen kränkt genom en så opassande syn, gjorde drottningen sig vred, förebrådde honom hans oanständiga uppträdande och visade honom, huru skrynklig duken blifvit. Han tog den då i handen, slet den i sönder, kastade bitarne på golvet, trampade på dem, gick förbittrad sin väg och blef ånyo borta några dagar.»

Fru Plessen var mycket förargad öfver, att konungen lät skicka och fråga om qvällarne för att få veta, om drottningen hade dragit sig tillbaka till sofgemaket. Hon betraktade det som »en grofhet som icke den simplaste karl gjorde sig skyldig till» och rådde Karolina Mathilda att vänja honom af med dylikt. »Nästa qväll när detta gjordes, blef svaret att hennes majestät spelade schack och drog sig icke tillbaka, förr än partiet var slut. Konungen väntade derefter tills klockan slagit tolf då han, antagligen i den tanke att drottningen redan hade lagt sig, kom in och fann henne ännu spela med fru Plessen. Med en förargad och missnöjd min började han gå fram och tillbaka på golf-

vet utan att säga ett enda ord, men då partiet slutat först sedan klockan slagit ett och icke endast drottningen derpå sade, att hon ville hafva ännu ett parti för att få revanche, men konungen äfven iakttog, att fru Plessen med en triumferande min log bifall, gick han ut och slog häftigt dörren igen efter sig samt kom för första gången icke på fjorton dagar in till drottningen.»

Dylika scener förekommo sannolikt icke sällan, de förbittrade bägge parternas lif och aflägnade dem hastigt från hvarandra. Och dessa intima historier kunde icke döljas för snikna blickar bland omgifningen, som gick på rof efter hvarje skandal vid hofvet; de vandrade från mun till mun och hörde till de kärkomnaste samtalsämnen.

Ty hela denna hofpersonal hade ett gemensamt motto: »Gör dig lifvet så behagligt som möjligt, kämpa på allt sätt med det obehagligaste af allt, tråkigheten — fienden». Det är hvad den samtida franska skalden Gresset i sin samhällssatir, lustspelet »Le Méchant» låter sin hjälte uttrycka sålunda:

Aujourd'hui dans le monde on ne connaît qu'un crime
C'est l'ennui; pour le fuir tous les moyens sont bons.

För att undgå tråkigheten voro alla medel tillåtna. När man blef trött och öfvermåttad af nöjen, var det alltid en behaglig omvexling att sätta i gång en intrig med hemliga hviskningar i krokarne och hemlighetsfulla antydningar, som kunde sättas i omlopp af baktalets flitiga sladdersällskap; för alla dessa sysslolösa människor var skandalen en hofförlustelse af mera än allmänt intresse:

Tout languit, tout est mort sans la tracasserie,
C'est le resort du monde et l'âme de la vie.
Etre cité, mêlé dans toutes les querelles,
Les plaintes, les rapports, les histoires nouvelles,
Etre craint à la fois et désiré par tout
Voilà ma destinée et mon unique goût.

Man blef elak i sin ifver att jaga tråkigheten bort. En intrig kunde börja fin och lätt som en konstig väfnad — man njöt dock riktigt af den, kände sin fåfånga tillfredsstäld, först när man kunde såra, pina, vanära och långsamt dräpa sina offer. Det hörde ju till god ton att visa absolut likgiltighet för hjärtats röst, att neka hvarje djup och sann känsla. Man bör läsa fransmannen d'Argensons berömda

memoarer för att rätt förstå tidens sjukdom. Denna egenomliga finkänsliga och sunda natur midt i förderfvet vid det franska hofvet förstår sin tidsålder och förutser följderna af dess sjukdom. Som den röda tråden går genom hans memoarer sorgen öfver tidens frivola ton, dess brist på hjärta, dess elakhet af fåfänga. »De spirituella människor som nu finnas vid hofvet eller i staden kallas så endast på grund af sådau elakhet, att de likna apor eller djäflar, som finna glädje endast i andras olyckor . . . God ton kräver nu att glädja sig öfver andras olyckor och sörja öfver deras medgång»; med rätta menar han, att »det som i våra dagar är sladdrets förtal var på druidernas tid människoäteri».

Af dylika »människoätare» fans det bland det unga konungaparets omgifningar tillräckligt många, som funno sin stora glädje i att ställa till oenighet mellan makarne och göra det mesta möjliga af skandalerna. Och när man tänker på den eländiga taktik som senare användes för att konstatera kärleksförhållandet mellan drottningen och Struensee kan man förstå, att också det växande missförståndet mellan konungaparet behandlades med all den elakhet, hvar öfver dessa slipade bödlar rådde. Ett sorgligare öde än detta unga pars kan man knappast tänka sig — sammanfördt af statsmännens politiska beräkningar, utan hänsyn till ålder och tycken, ledt af personer som i alla hänseenden voro de största motsatser, slutligen prisgifvet åt ett förderfvadt hofs intriger.

Från båda hållen utspionerade man hvarandras lif; tjenstvillige andar voro i flitig verksamhet för att uppsnappa allt de kunde använda i striden mot hvarandra. Medan Karolina Mathilda hölls à jour med konungens utsväfningar ända ifrån den oskyldigaste kurtis med en vacker hofdam till de vämjeligaste detaljerna af samlifvet med den beryktade »Stöflett-Katrina», blef han å sin sida underrättad om det växande förakt, hvarmed han sjelf och hans förtrogna omtalades af drottningen och hennes omgifning. Redan få veckor efter förmälningen voro intrigerna i full gång och förhållandet mellan det unga paret af sådan natur, att de enstaka allvarlige och välsinnade inom deras omgifningar med bekymmer sågo framtiden till mötes — en af dem skrifver redan omkring en månad efter förmälningen, att hans iakttagelser med afseende på det unga paret »m'ont

agité l'éprit et affligé le coeur» — men först bortåt våren 1767 (bröllopet firades den 8 november föregående år) hade det flitiga förtalet arbetat så väl, att de två partierna nu stodo upphetsade emot hvarandra. Alla medel användes för att underhålla oenigheten mellan konungen och drottningen och derigenom de förvirrade förhållanden vid hofvet som behöfdes, för att dessa intriganter skulle kunna vältra sig i skandalens pölar och samtidigt söka tillnarra sig nödigt inflytande för främjande af egna äregiriga syften, politiska eller privata.

Musikalisk revy

af

Volontaire.

Konsertsäsongen.

Kongl. teatern: På Sicilien (nyhet). Repriser: Vermländingarne, En Midsommarnattsdröm, Fru Dorsch, Czar och timmerman, Mefistofeles, Trollföjten, Otello, Carmen.

Svenska teatern: Judic.

Vasateatern: Lilla rosenknoppen, Donna Juanita, En flickpension.

Konsertsäsongen December—Februari har lemnat intet öf-
rigt att önska — i omvexling. Andliga och världsliga, halfand-
liga och halfverldsliga, för välgörande ändamål och för icke väl-
görande ändamål, artistiska och diletantiska — allt om hvart-
annat i en brokig röra.

Grefvinnan *Mathilda Taube* f. Grabow uppträdde som »En räddande engel» uti — Tyska kyrkan i December; det var de kristliga ynglingarne, som gäfvo konserten, hvars program genom åtskilliga olycksfall blef delvis alldeles nytt. Grefvinnan Taubes andel bestod från början i en aria af Foroni, men för att rädda de kristliga ynglingarne ur knipan sjöng den älskvärda sångerskan med allenastående beredvillighet det ena numret efter det andra. Hennes röst gjorde sig förträffligt denna afton, Gounods utsjungna Ave Maria fick genom hennes skära stämma och eldiga föredrag nytt friskt intresse, ehuru utförandet var mer passioneradt än strängt stilenligt. Äfven i de öfriga numren njöt publiken obeskrifligt att återhöra denna Stockholms f. n. skönaste kvinnoröst.

De kristliga ynglingarne deltego förmodligen i de blandade körer som utfördes och representerades bland solisterna mähända af hr Lejdström, som med känsla sjöng Prins Gustafs sköna aftonpsalm, och hr Amigo, som med dito gaf ett violinnummer. Programmet var mycket godt, särdeles lofvärd var den stora andel,

Söderman fått. Dennes sköna andliga sånger gjorde äfven i denna aftons anspråkslösa tolkning den gripande effekt, som geniets skapelser alltid föra med sig. Den prunkande och prälände kyrkan var alldeles utsåld, hvadan de kristliga ynglingarne fingo — som en liten jade vid utgången tyckte — en okristlig recett.

Mycket folk hade Grefvinnan Taube desslikes lockat till Filharmon. orkesterns konsert i julveckan, då den musikaliska publiken annars ej vill höra på det örat. Hon gaf här Elsas dröm och publiken tvang henne drömma dacapo. Det var också en obeskriflig charme öfver hennes sång i detta stycke, särdeles mot slutet och hvem som då följde den vackra sångerskans blickar vid orden: »Den sällaste bland qvinnor sig Elsa kalla kan om han min vän vill vara, den ädle riddersman», fann nog att här var det mindre konsten än naturen som skänkte den herrliga stämman denna bedärmande klang af jubel och lycka, som länge klingade kvar i åhörarnes sinnen sedan den förtonat i konsertsalen. Två gånger måste den populäraste bland sångerskor också sjunga Delibes täcka »Näktergal», der man ej visste hvad man mest skulle beundra, den poetiska anläggningen eller de ohöjdt djerfva bravurpassagera, sådana som ingen f. n. i Stockholm gör efter med samma glänsande lycka. Sångerskans beredvillighet att ganska snart repetera begge sina stycken måste särskildt komplimenteras. Man tycker i alla fall att hon slutar för snart och att tiden gått för snabbt.

Filh. orkestern spelade denna afton bl. a. Mendelssohns skönaste symfoni, den s. k. skotska, hvars vackra folkvisor och sprittande elfgaloppader nu som alltid togo publiken med storm. Skada blott att några längder då och då göra sig märkbara, samt att slutet ej håller sig uppe på samma konstnärliga höjd som det föregående. Orkestern spelade bra. I öfrigt är endast att omnämna Max Bruchs ofta hörda violinkonsert, hvars utförande icke innehöll något vidare af intresse.

Magneten till samma orkesters Januarikonsert var odisputabelt hr *Forstén*, som jemte de moderata prisen samlat nära på full akademi. Hr Forstén tycktes ej slumrat bort sin tid utomlands utan odlat sin röst, som vunnit stadga och fått bugt på sig, höjregistret dessutom mer hörbart och hörvärdt än förr. Det alltid expressiva föredraget hade fått en mer lärd hållning, särdeles Wagnersången visade hr Forsténs förmåga att korrekt insupa den tyska methoden, som härvidlag måste anses välplacerad. Detsamma gäller Schumann, hvars »Du är som en liten blomma» tillika gafs med en konstnärlig fördelning af skuggor

och dagrar, som är sorgligt rar i vår stad. Den strömmande känslan i sång och föredrag vann återklang hos de många damerna bland publiken, som ej gaf sig förrän den helsande, artige sångaren sjöng om igen. Massenet gick sämre, men Brahms förstod sig hr F. godt på. Ett extranummer af Svendsen satte kronan på framgången, som var stor och förtjent.

Fröken *Ek* lät denna afton höra sig offentligt som vissångerska, der hon i vissa privatkretsar är mycket omtyckt. Man kan dock undra om aftonens program var sångerskan gynnsamt. Lindblads »Den skeppsbrutne» bör helst sjungas af bariton eller baritenor, i det minsta af en altröst, och samma kompositörs »På berget» af en tenor eller goss-sopran, sådan som fru Strandbergs eller frök. Karlsruhs. Den skeppsbrutne gafs emellertid känsligt och vekt, men »På berget» skulle ej vunnit gubben Lindblads bifall, som ville att sången skulle sjungas som följer:

»Här högt uppe på berget» med stor friskhet och fulla lungor, »sjunger jag hvarje qväll» med ett visst sostenuto och gladt jubel, »långt der nere i dalen» piano, blygt, men gladt, »skådar jag hvad mig gör säll» dito men en nyans varmare o. s. v. stycket i ända. Höga A mot slutet är blott ett litet glädjeskrik som ej bör få något som helst marcato, än mindre hållas ut längre än en åttondel i rask takt skall. Nu lät det som fröken *Ek* ville visa att hon ännu tar sitt höga A, om det kniper.

Sångerskan var sällare i Gounods »Peters bänk», som allt-igenom föredrogs med mästernskap. Ett rörande uttryck gafs åt de bittra reflexionerna om en tid som varit lycklig men som nu förgått och endast lemnat minnet till tröst åt det blödande hjertat.

Camille Saint-Saëns pikant fina »Menuet» skulle vunnit på mera detaljering, men tonen var den rätta, fin, diskret. Bizets »Pastoral» hör ej till fröken *Eks* repertoire, i hvarje fall ej numera. De rikliga applåderorna tycktes uttrycka önskan om att få återse frök. *Ek* på hennes egentliga fält, scenen, der hon i åtminstone op. Romeo och op. Faust denna säsong ej blifvit uppnådd af yngre krafter, än mindre undanskynd.

Orkestern spelade en »serenad» af Robert Volkman, underlig rubrik på underlig komposition. Men ful är den ej och publiken applåderade. Man hör ett knarrigt cello-arioso, några osammanhängande minnen från allehanda folkvisor, sjungna i odysputabelt dåligt humör. Nu afbrytes denna gubbarang af en nätt operettkör med musik i Marschners eller Lortzings stil, sedan löper »serenaden» ut i hvarjehanda, delvis behagligt, del-

vis obehagligt att höra till dess den gubbiga violoncellen åter låter höra sig strax före slutet, hvilket emellertid är sött och nått i känd morendo-stil, som alltid tar publiken. Violoncellen spelades med omsorg, men segt, det hela gick utan vank.

Hufvudnumret var emellertid Mozarts Ess-dur-symfoni, ny upplaga, öfversedd af den lärde rotaren i gamla klassiska manuskript, hr Hans Bülow. Denna symfoni torde väl icke kunna uthärda jemförelse med sina yngre syskon, den rörande G-moll och den sublimes Jupiter-symfonien, men är i alla händelser värdig sin skapare. Till första allegrot hör ett slags preludium i stor stil och värdig hållning. Allegrot sjelft bjuder på tjugande cantabile-satser, kryddadt af ett retande ackompagnement, och tutti-ställen af liflig men på samma gång nobel art och i andra reprisen ett intressant kontrapunktarbete. Andantet har en något kort, men ljuf och smekande melodi, som en vestanvind öfver gröna sommarfält i solig middagsstund, denna melodi harmoniseras sedan på olika sätt bland annat i moll, hvilket skänker en del af andantet en skär, elegisk prägel, som stundom stegras till oro och sorg, uttryckt genom enharmoniska förvecklingar, utvikningar från Ass-moll till H-moll o. s. v., hvarefter sedan smärtan nått sin höjd ass-durthemat återinträder, spridande lugn och svalka i hjertan och sinnen. Hr Bülows anordningar voro här präglade af fin smak. Deremot torde menuetten böra tagas i mer långsam takt. Den hänförande sköna sång, som klarinetter, flöjter och violiner uppstamma i trion kommer då klarare till heders. Finalen är en beundransvärd komposition, ej minst på grund af dess omvexling, som är så mycket mer prisvärd som den laborerar endast med ett enda motiv. Men också glänser här Mozarts variationstalang i klaraste dager. Genom syncoper, canon, enharmoniska utvikningar, molltonarter bereder han de mest oväntade öfverraskningar, men låter aldrig de lätta skuggor, som han sår ut, växa det glada och kärnfriska hufvudmotivet öfver hufvudet. Symfonien utfördes med omvårdnad och erhöll naturligtvis lejonparten af bifallet.

* * *

Grefvinnan Taubes sångaftnar började den 27 Februari. Vi få framdeles nöjet återkomma till dessa konserter, men kunna redan nu ej underlåta påpeka önskvärdheten af att den utmärkta konstnärinnan mer uppträdde i solo- än i ensemblenummer, då de förra äro hennes starkaste sida. Derjemte är det bättre låta

publiken prata medan sångerskan hvilar sig än åhöra elevuppsvisningar som N:o 7 denna afton. Äfvenså torde för framtiden i företagets eget intresse vara skäl att å programmet upptaga mera musik, mindre konfekt.

* * *

Musikföreningens midvinterkonsert upptog ett vår- eller höstligt ämne: *Syndafloden* och hade man med vanlig påpasslighet skyndat få denna konsert färdig redan i Januari före Filharm. Sällskapet, som alltså icke kunde säga: »Après nous le déluge!»

Texten, sammanskrifven af den kände librettisten Louis Gallet, utmärker sig icke på något sätt, såvida man icke som ett utmärkande drag vill beteckna förf:s litet häftiga och mot vår ortodoxi himmelskriande arrangement att låta himmelens englar gifta sig med gubben Noaks döttrar, hvilka damer, efter hvad man hittills fått veta om dem, knappast gjort sig värdiga en sådan bonne fortune. Öfversättningen, som nog ej varit så lätt, förefaller stundom något krystad och seg, men har i öfrigt de flesta af de goda egenskaper som pläga utmärka vår erkända förste operatranslators arbeten: hr Fritz Arlberg.

Kompositören, Camille Saint-Saëns, tyckes ha valt detta ämne med fastadt afseende på det tillfälle till målände orkesterbeskrifningar som dess andra afdelning i hög grad förunnar en musiker. Denna afdelning, helt och hållet descriptiv musik, blef följaktligen den som främst upptog kompositörens intresse och har Saint-Saëns också ypperligt häfdat sin rang som orkestervirtuos i den måleriska stilen med denna andra afdelning, som torde komma att öfverleva de begge andra, särdeles den sista, som är afgjordt svag och öfveransträngd. Orkestern målar här så troget som det är en orkester möjligt hela det förkrossande hemska skådespelet: de från himmelen hejldrost nedstörtande vattenmassorna, hafvets och flodernas genombrytande af sina gränser, vindarnes ilska gny och tjut öfver den ändlösa, upprörda vattenöknen, en cyklonsymfoni, der hvarje instrument aflockats dess för detta ämne bäst passande klangverkan och der klangfärgernas sammanställning, rytm och passageverk allt sammanfogar sig till en naturmålning, som måste räknas till musikkulturens yppersta i alla sekel. Orkestern spelar här dominerande rol, kören har blott spridda utrop, hvilka emellertid, här och der inflickade, bidraga att göra det helas verkan ännu mer gripande tröstlös och öfvergifven.

Af de begge öfriga afdelningarna står den första afgjordt öfver den sista, som ock är den sämsta, utan att dock framte några skönheter af mera uppseendeväckande art eller bestående värde. Som oftast är det den vokala delen af arbetet som minst vill lyckas kompositören. Orkestern finner han sig bättre förtrogen med; detta märkes äfven här i t. ex. det intressanta förspellet, hvaremot sångpartien erbjuda en mängd svaga eller i bästa fall medelmåttiga punkter, som stundom sätta åhörarnes tålmod på prof, i all synnerhet slutdelen med dess idélösa, långtrådiga sopransolo, slutfugan m. m., som alldeles icke sparar det bästa till sist.

Den afdelning af Musikföreningen, som kallas k. hofkapellet, hade största arbetet och följaktligen äfven äran. Utförandet var i korthet sagdt lyckligt på alla händer. Sjelfva Musikföreningen, som utförde körerna, var denna afton bättre förberedd än vid Idomeneo-konserten, hvilket kunde behöfvas. Sällskapet hade dessutom att bjuda på en tenor ur sina led, hvilken gjorde heder åt sig och föreningen. Andra solopartier utfördes af frk. *Wolf*, hr *Lejdström* samt sist men främst fröken *Öhrström*, hvilken man alltid skickar fram i så otacksamma partier som möjligt, men som ock visar sig vara den enda konsertsångerska, med hvilken dylikt kan äfventyras. Sångerskan sjöng nu som alltid förträffligt, och vann stort bifall.

I öfrigt bjöd denna konsert på ett vackert orkester-andante af Gade, väl speladt men kyligt upptaget, på »Nordisk folkmusik», sedd genom Schumannska glasögon af herr A. Rubenson, nätt och välljudande, oklanderligt framstald, samt på ett mellannummer, som kunnat vara borta. I a-capella-sång kan Musikföreningen uppenbart icke mäta sig med Filharm. Sällskapet, allraminst då det gäller något så vanskligt som fruntimmerskörer. Man sjöng nu två förtjusande körer af Bargiel med mycken energi och bästa vilja i verlden, men, men, men — — —

Det kommer en tid för hvarje dam, då hon afstår från vals och polkett och åldras till enbart française och polonaise. Vid samma tid bör hon ock sluta sjunga hög sopran offentligt. Så åldras man med behag.

* * *

*K. Hofkapellet*s Februarikonsert upptogo åtskilligt nytt, såsom Johannes Brahms E-moll-symfoni. Brahms är redan för några år sedan såsom symfoniker förestald för vår musikpublik,

hvarvid hans Symfoni III (F-dur) uppfördes. Tonsättaren är som bekant af den betydighet att det fortsatta odlandet af hans symfonikonst måste antecknas som ett i hög grad berömligt drag af hrr Nordquist och Neruda. Vi förstå blott icke hvarför man ej hellre uppförde Symfoni II (i D-dur) som torde kunna räknas till det mera friska, populära och objektiva som Brahms i symfoniväg åstadkommit. Att E-moll-symfonien af Brahmsiter quand même anses som högsta exponenten på symfonikerns snille, borde icke ha narrat vederbörande, då det här gäller att af den stora publiken vinna de sympatier åt ett förtjent tonsättarsnille, som icke kunna framlockas med mindre man presenterar det i dess mest tillgängliga och fattliga form. Detta kan ej sägas om framförandet af E-moll-symfonien, som om ock åtskilligt mindre ultra-Brahmsk än ett par andra, dock i det hela är för den stora massan en igenlyckt bok. Musikvännen och kännaren har naturligtvis alla skäl att vara tacksam för en Brahmsk komposition. I vår nivellerande tid är det skönt att påträffa en sådan musikalistokrat som Brahms. Han är sig sjelf och försmår allt annat, äfven om denna subjektivitet kostar honom aldrig så mycket. Hur litet är t. ex. orkestrationen i E-moll-symfonien anlagd att kittla den stora massan! I detta fall sammanmälter Brahms med Spohr, också en fin, diskret musiknatur med inätvändt, tempereradt skaplyne. I formgifningen liknar Brahms Mendelsohn deri att han söker gifva en efter klassikerna bildad form åt ett innehåll, som med eller mot tonsättarens vilja måste kallas romantiskt. Men en romantik af särskildt slag med den första vårblommans bleka, fina, något sjukliga fågring, en sourdine öfver känslans strängaspel, som endast undantagsvis låter det brusa fram ohejdadt, naivt och oförståldt såsom i denna symfonis andante, en elegi af jungfruligt ädel skönhet, hjertekänd och hjertevarm. Äfven i den derpå följande scherzosatsen ger sig kompositören stundom semester från sin något sofistiska reflektion, ehuru det helas byggnad och orkestrationen visar ett för scherzo-stilen temligen liknöjdt sinne. De beggertersatserna med sin inkarneradt Brahmska anläggning täfla med hvarann i intresse för den som specielt egnat sig åt komponistens studium. Den första är mer klar och afrundad, men ock mindre betydande än den sista med dess vackra thema och dess lärda kontrapunkt i de för öfrigt i fantastiska dimmor sig upplösande variationerna. Kompositionen vann en knapp succès d'estime, en olycka, hvartill hofkapellet något bidrog genom att stundom spela ganska ointresserad och förströdt och falskt — i det

välsignade trä och messing. Detta hände sig vid första uppförandet, det andra gick bättre.

Griegs stråkorkestermelodier: Hjertesår och Våren äro kända och välkända, utfördes konvenabelt, liksom ock Sorgmarschen ur Gudaskymning, Wagners mythologiska opera. Hrr Wagnerister bland publiken trälade som vanligt med händer och fötter att få höra om denna älskade dundermarsch, hr Neruda syntes komma i stort bryderi, men hofkapellisterna började energiskt med *sin* marsch — ut i kulissen, och der sutto i salongen nu the Wagnerister, snopet beskådande sina hummerklor.

Nu som vid nästföregående konsert gjordes Beethoven med en pietet, en korrekthet och ett musikförstånd, som liknar Ludvig Normans bästa anföraretid och måste man hålla hr Neruda räkning för att han så ypperligt vet bevara sin hänsöfne svågerns vackra och ärofulla traditioner. Publikens bifall haglade också öfver hofkapellet under F-dur-symfonien, som denna afton, den 14 Febr., stod på programmet. Publikens behof att ha roligt märker man äfven under Beethovens symfonier, det är alltid ett *giocoso* man äskar höra om, så ock nu, då applåderna aldrig ville sluta efter andra satsen med dess friska glädtighet, en sund kärnstark människas franka och fria skratt, glad och uppriktigt, utan all bismak af ironi eller malice, ett skratt, som förädlar, ett skratt, som föryngrar och sopar rent i hjärta och sinne. Man kan ej nog berömma det sätt hvarpå denna sats spelades, äfvenså finalen, också den en jublande lofsång till glädjen, men den sanna, naturfriska, ej den »glädje», hvars nervösa yttringar sprattla å varietétribunernas därstugor eller i varietéfarsens simpla flin och dolska fräckhet.

Det gläder oss att tillägga att salongen var fullsatt — trots de samtida konserterna på de utmärkta musikplatserna (och benhusen) Blanchs och Berns, Novilla och Alhambra, Mosebacke, Svea, Vasa (med ny varieté-cykel: En flickpension o. s. v.)

* * *

Filharm. orkesterns Januarikonsert hade en intressant pièce de résistance: Griegs världsberömda Peer Gynt-suite. De förhärdadt konservativa, de klassiske, runka på sina välvisa hufvuden åt Griegs »disharmonier och melodibrist», för den mer objektivt anlagde måste dock Grieg trots både det ena och det andra förefalla högeligen intressant, just därför att han *är någon*, en egen, själfständig, egenmäktig i detta ords goda betydelse:

stark i känslan af inneboende kraft. Han har dessutom den för oss så värderika egenskapen att icke vara talangfull, han är icke en rutinerad efterklingare af vare sig Schumann eller Mendelssohn, han är icke som Norman och Gade och därför är han *mer* än dem, endast Aug. Söderman kunna vi af senare tiders svenskar sätta upp mot Grieg, beslägtade som dessa äro i genialitet, i fosterlandskänsla och i djerft, sjelfständigt, dådfriskt kynne. I Gynt-suiten möter Grieg med sina bästa egenskaper, hans bizarrerier tyglas här af smak och fint konstförstånd, hans melodik är här både fager och fattlig, folktonen i hänförande vågor svallande genom det hela, än nordiskt klar och lugn, som i den daggfriska aubaden, än orientaliskt sinlig och berusande, såsom i Anitras dans, än sagolikt trollsk och jättelikt djerf, stark och krossande såsom i sista delen, kronan på verket, en orkestersats, som i alla tider skall räknas som en af de främsta i Norges musiklitteratur. Den suillrika kompositionen tolkades förtjenstfullt om ock ej fulländadt af den konsertgifvande orkestern, af hvilken man vidare fick höra en skymningsfantasi af hr Hal-lén, förmodligen en skymning i December i Haparanda att döma af styckets längd. Det var emellertid långt ifrån fullt, särdeles så andäktigt behandladt som det nu naturligtvis blef af kompositörens egen orkester under hans egen (stundom litet egna) takt-pinne. Som mellanrätt serverades en förut spelad, ganska nätt »Canzonetta» af Herbert och som dessert Södermans »Orlean-ska Jungfru», der dock k. hofkappellets spel — ätm. förr — var afgjordt bättre än hvad man nu fick höra, ehuru utan jem-förelse betraktadt utförandet af äfven detta nummer häntydde på trägen öfning, sträng disciplin o. d., af hvilket allt det nuva-rande hofkappellet synes behöfva både ett och annat.

Det vokala elementet representerades af ett romans-herr-skap från Berlin, vid namn Hildach. De sjöngo som alla tyskar sin Schubert, Schumann etc. musikaliskt och korrekt, duet-terade ihop med en harmoni, som vore önsklig mellan alla äkta makar i das grosse Vaterland, der nu äktenskapsskiljmessorna tyckas börja bli en vogue, och voro för resten hvarken ledsam-mare eller intressantare än majoriteten af de romansvirtuoser som man i Wien, Dresden och Berlin får höra på deras »vis-aftnar». Som romanssång f. n. är så godt som utdöd i våra konsertsalar, hade de många tyska visorna nyhetens behag och vunno stort bifall, en omständighet, som bör tagas i betraktande af våra svenska musikkrafter, hvilkas svaghet för operamusik på konserttribunen hotar öfverstiga alla gränser.

Samma orkesters Februarikoncert var delvis egnad den i julas bortgångna danske komponisten, Niels Vilhelm Gades vackra minne. Af Gades större arbeten framfördes endast ett, men detta också ett lejon, hans B-dur-symfoni, den förnämsta af de sex han skapat. Oaktadt diverse anklanger från Mendelssohn i första satsen och Beethoven i finalen, märkes dock rätt mycken sjelfständighet i symfoniens öfriga delar, om ock Gades allra första kompositioner andas en friskhet och originalitet, som komponisten sedermera aldrig återfann. I stället blef hans teknik ledigare, hans orkestration mer rutinerad, och B-dur-symfonien erbjuder derpå flera glänsande bevis. Scherzot med dess dröjande, vemodiga folkdansmotiv är det populäraste och blir alltid bisseradt, andantet torde deremot vara värdefullast med sin elfika blidhet. Två välljudande fragment ur »Elverskud», herr Olofs romanser, gäfvos med orkesterackompagnement. Solist var hr Forstén, som enligt St. D. aldrig haft en så förträfflig aften, enligt andra tidn. raka motsatsen. Oss föreföll hr F. odisponerad och temligen obekant med sina soli. Ej stort bättre gick det för honom i Kjerulfs romanser, af hvilka den spanska romansen dock fick den innerlighet i känslan, den bör ha, men den klara perlan »Sövnen»! Der beredde oss hr F. en sorglig missräkning. Hvarken tonträffning, tonansats eller föredrag höjde sig det minsta öfver medelmåttan och dock är stycket så tacksamt! Ingrids visa bör ej en barytonist sjunga. Här mins man Louise Michaëlis ypperliga sång och praktiga vocaliser i de af Kjerulf sjelf arrangerade variationerna, som ådrogo först sångerskan gubben Baucks starka misshag och sedan när gubben fick veta det var Kjerulf sjelf som arrangerat visan åt Michaëli, den olyckliga komponisten, som dock sällan synts oss lyckligare än i sina flickvisor, Synnöves, Ingrids o. s. v. Hr F. rönte stor framgång och förtjenade det också för sina prestationer — andra aftnar.

Konsertens början utgjordes af ett deklamatorium med motiv ur diverse Gadearbeten: Korsfararen, Elverskud etc. Deklamerade gjorde hr *Törnquist*, som ganska oförberedt midt under den talrika publikens sorl började ta till ordet med ett öfverljuddt »*Rundt kring*» etc. etc. (sedan han stått en stund och sett generad ut). Efter sluttiraden att i alla tider »skall Gades namn bli nämndt» gjorde hr T. en plötslig djup bugning, icke för den skickligt tillsmetade Gadetaflan i fonden, utan för den ärade publiken, som efter ett ögonblicks hesiterande gaf ifrån sig en liten applåd. Detta var nu godt och väl, men oss

synes dock att någon af Gades präktiga konsertuvertyrer varit den bästa inledning till festen, helst det upplästa poemet visade sig vara en torgplats för alla möjliga välbekanta äreminne-blomster.

I andra afdelningen hade man bort få höra något svenskt. Nu gick hr Hallén direkt Köpenhamn—Kristiania. Man fick här höra ett Svendsenskt folkvisearrangement och — det bästa till sist — ännu en gång Peer Gynt. Redan »Åsas död» ville den hänryckta publiken ha dacapo, men fick endast mazurkan, Anitras pikanta klockspelsdans. Den storartade slutsatsen sökte man energiskt få höra om, hr Hallén kom oupphörligt in, här-föraren fanns, men de djupa leden? Efter sista takten i finalen hade de, befarande hvad komma skulle, tagit till flykten, trötta kunde de också vara, och der stod så hr Hallén, som väl aldrig blifvit så flitigt inropad: »Här står jag och kan icke annat!»

* * *

K. Hofkapellet's sjette symfonikonsert inleddes liksom den femte af Brahms fjerde symfoni, som nu fick ett mer klart och pregnant utförande, särskildt kommande första satsen till godo, som har förtjusande melodier och harmonier, något svårtillgängliga blott genom Brahms speciela torrhet i instrumenteringen. Kompositionen hade verkligen i detta utförande förtjent de »kraftiga applåder», som en godörad avisa tyckt sig höra. Publiken visade sig mer likgiltig till och med än Lördagen förut och det var inte utan att en viss konversation sotto voce här och der i smygarne . . . . .

Scenen ur operan Valkyrian led af orkesterens alltför starka ackompanjement. Detta var nog orsaken till att hr apothekare Smith af en viss tidning fick höra något som han väl aldrig hört förr: att han eger »för svag röst». Erkännas bör att hr Smiths sång ej tog sig särdeles ut, men det var både kompositionens och hofkapellet's fel. Hr S. sjöng efter bästa förmåga och den är som man vet ej liten. En annan sak blir om sångarens skaplynne och timbre passar för sådana sentimentala fraser, som Wagner lagt i Wotans mun vid afskedet från den morska Brünhilda. I och för sig spelades det granna orkesterpartiet med mycken framgång, påpasslighet och klangverkan.

Under Beethovens C-moll-symfoni runkade mer än en klassicitetens förkämpe på sitt grånade hufvud. Det spelades visserligen utan klander, ja delvis alldeles utmärkt, men dessa nervösa rubati och accellerandi, särdeles i den gudasköna andantesängen!

Derom voro meningarne mer än delade. Emellertid kan det ej nekas att de flesta taktrubbingar äro verkställda med smak, om ock till antalet något ymnigare än vi tro skäligen vara. Hr Neruda hade i öfrigt stor heder af den herrliga symfoniens framförande, särdeles finalen gick med en blixtrande glans, som endast led af ett par detonerings i blåsorkestern.

Schuberts Rosamunda-entrete afkortas på åtskilliga ställen med hälften. Här gafs den nu i sin helhet, hvilket blir alldeles gruffigt långtrådigt med ett stycke med två motiv.

Publiken var talrik och hänförd efter Beethoven.

* * *

Hr *Rich. Anderssons* första kammarmusiksoiré lade till Vetenskapsakademien lockat en fulltalig publik — på de billigaste platserna, i det hela en »vald publik», som ett par tidningar välvilligt uttryckte sig.

Aftonens charme var fru *Edling*, synnerligen täck i sitt hvita atlas. Mottagen af en applådstorm, som knappast ville tillåta numrets början, utförde denna vår yppersta romanssångerska, hvilken man dock alltför sällan hör från konsertestraden, Schumanns »Qvinnans kärlek och lefuad», en af de oförgängligaste perlorna i den tyske romanskomponistens rika collier. Hur smidigt var icke sångerskans föredrag afpassadt de olika visorna, från den ännu på barndomens tröskel stående unga tärnans omedvetna svärmeri och ordlösa tjusning till den förkrossade makans dofva sorg vid den graf som gömmer hennes lifs allt! Den sköna stämman, den liffulla, innerligt sympativäckande sången, den expressiva musiken — allt förenade sig till ett mästerskaps tolkande af ett mästerverk. Också smattrade de efterföljande applådsalvorna riktigt ur hjertats djup.

Ett annat sångnummer var Schuberts »Elfkönig», der man ännu har Pauline Luccas genialitet i friskt minne. Frk. *Öhrström* var något tam och enahanda i detta nummer, beroende törhända på en märkbar indisposition, som ej tillät den med rätta omtyckta unga sångerskan att denna afton lysa med hela vidden af sin framstående konst.

Hr Andersson hade till sitt solonummer valt Chopins nästan utslitna G-moll-ballad, hvilken det fordras mycken fallenhet för Chopintolkning att göra fullt njutbart. Det har icke hr Andersson, som utan tvifvel gjort klokare om han valt en klassik i st. f. denne Chopin, som ej tål vid så bartant och pro-

saiskt nykter behandling som denna aftons. Hr A:s många elever applåderade med energi och hade åstadkommit en stor blomsterbukett.

Mer till sin fördel var den renommerade pianisten i aftonens ensemble-saker, särdeles i Beethovens Sonat för violon och piano, der hans goda takt, ferma anslag, klara och stadiga passageverk togo sig högst förmånligt ut. Hr *Aulin* med sin violon bidrog ock till det goda intrycket, om han ock tycktes mindre intresserad af sonatens numera delvis något antikerade förra hälft än af det evigt unga, af godlynt humor och lefnadslustig käckhet glittrande rondot. Af Johannes Brahms, som nu tyckes ha kommit riktigt på modet i våra konsertsalar, gafs G-mollkvartetten, ett af komponistens mest populära och särskildt i Wien ofta spelade verk. Quartetten utmärker sig för en ovanligt klar och genomskinlig disposition, kombinationerna äro nog som vanligt djuptänkta och lärda men på samma gång fullt lättfattliga, melodien flyter med en för Brahms ovanlig lätthet, fritt och obehindradt, harmonierna äro rika och fulla, särdeles i den framstående andra satsen, lifligheten och färgen är större och bjertare än vanligt hos Brahms, t. ex. i slutsatsen med dess fransyskt pikanta intermezzo. Samspelet kräfver betydligt, men man gjorde sitt bästa, speciellt hr Andersson sjelf, hvars goda ensemblespel kan uppsättas som en modell för allt sådant, åtminstone i tysk klassisk eller efter-klassisk musik. Sådana arbeten af Brahms som denna pianokvartett äro ypperligt egnade att göra vår publik bekant med och sympatiskt stämd för den utmärkte tyske komponisten, hvadan alla musikvänner ha skäl att vara hr Andersson tacksamma för utförandet deraf, särdeles så förtjenstfullt som det blef. Kompositionen slog hörbarligen betydligt an på aftonens publik och man applåderade efteråt ganska länge äfven med fara att mista sin plats i den vilda jagten ner för trapporna efter ytterkläderna.

Denna jagt var ganska liflig under och efter *Aulinska kvartettens* Februarisoirée, gynnad af ett slutnummer som ej föll i smaken: »Poco Allegro» af Brahms stråksexett, som uppfördes i sin helhet denna afton och fick ett fullgodt utförande. Kompositionen är också onekligen krångligare att begripa för profanum vulgus, än den ofvannämnda G-mollkvartettens. Brahms spinner här ut sina musikaliska reflexioner till en rent otrolig grad, vändande på motiv och infall i alla möjliga dagar och schatteringar. Slappas här den åhörandes intresse en enda minut blir fortsättningen honom gåtfull och kaotisk. På snillrika

musikaliska fynd synes oss adagiosatsen vara rikast, deremot förete åtskilliga andra ställen en viss matthet i ingifvelsen, som ej öfverskyles af formalistens säkra teknik. Ett formverk af präktig kaliber bjöds publiken i Kiehls C-moll-quartett, der pianot skötes af fru Svedbom, som deraf skördade mycken ära och loford af de utmärkta pianistiska auktoriteter, som funnos i salen, såsom t. ex. fröken Thegerström. Hos de unga mindre musikaliska damerna väckte fru Svedboms frisyrt mycken uppmärksamhet! hon var derjemte elegant och modernt klädd och erbjöd det ej ofta sedda skådespelet: en pianist som ser bra ut. Herr Neruda förklarade en gång att han sätter mer värde på fru S:s ackompagnement än på alla andra ackompanjerande storheter i Stockholms musikverld. Hr Nerudas spel i lentosatsen, der violoncellen gjorde soli, var charmant, likaså hans rullader och snabba pizzicati i det stickande ystra scherzot, som publiken, trogen sin vana att alltid vilja höra om scherzi (till motvigt mot lifsledan?) väldigt arbetade att få dacapo. De exequerande bugade och blinkade åt honom och — gingo vidare i texten.

Den omnämnda lentosatsen syntes oss höja sig till mer musikalisk hänförelse än hela Kiehls stora Requiem, här uppfördt och illa mottaget för några år sedan. Det var en förtjusande älskog mellan violoncell och violin, den senare besjälad af det qvinliga behag, som hr Aulin så ofta utvecklar i sitt poetiska stundom litet capricciösa spel (också det en feminin älskvärdhet). Början var majestätisk och stilfull i breda fylliga ackord på starka basvingar. Här spelade fru Svedbom med manlig kläm, liksom i slutsatsen med lättlöpande elegans. Detta rondo är kanske något banalt på sina ställen, men onekligen ett hurtigt och lifvande stycke musik, tekniskt mästerligt arrangeradt, som man kan vänta af en sådan lärd och samvetsgrann musikprofessor.

Soiréen började med en sällan hörd täck och intagande Haydn-quartett, spelad ganska bra, men icke mer. En del af publiken fann den roliga slutfugan »nedrigt ful» och trodde att ungherrarne »spelade falskt, vet jag». Pappa Haydn blef icke mycket fêterad denna afton, men soffer nog lika lugnt för det, hoppas vi. Det enkelt sköna har i våra da'r få afnämare. Det skall vara »viel Geschrei», pizzicati eller morendo-cadenser på höga långt utdragna toner, helst flageoletto, och bravo, då applåderas det och skrias dacapo!

Konserten var ganska talrikt besökt. Dörrarna skulle hållas

stängda under musiknumren, stod det på programmet. På ena läktarn sågo vi ett oupphörligt spring ut och in, mest af — vaktmästare och pojkar.

* * *

Den *Smith-Ödmannska vårmatinéen* förargade äfven i år de konsertarrangörer, som anse dessa herrar så rika att de ej behöfva förstöra marknaden för de mindre gudarnes osallt stora skara. Publiken var emellertid nyter, handklappningarne visserligen tunna, men sega, det var också så små händer i rörelse. Hr Ödmann visade sig högst lindrigt indisponerad och föredrog Goldmarks Saba-aire med utmärkt konstnärlig takt och finhet, bedärande tonskönhet och dramatiskt liflig kolorit. Prof. Hallström härmade ypperligt »källans sus» och »löfvens prassel», men icke vokalt, utan instrumentalt. Hans ackompagnement kan sägas täfla med Normans i världen. Hans nya Berceuse var poetisk och utan att vara sentimental, känslfull, sjöngs deliciöst af eleven och vännen Ödmann, som sedan tjusade sina damer med den oundvikliga Sorrento-chansonetten. Grefvinnan Taube sjöng Kjerulfs »Ved søen» med slutfrasen uppkastad på höga B ytterst fint och sjäfullt och mot slutet rent af inspirerad. Fröken Almatiss visor voro ej särdeles vackra men rätt långa, föredraget rutineradt, men rösten osympatiskt kall och hård denna middagsstund, hvilket gjorde att vår på väljud så begifna publik var nära att hyssja åt Gioconda-duon, som frök. A. dock sjöng med sådan dramatisk expression. Men de höga gälla ropen på slutet förstörde alltihop. Hr Smith sekunderade berömligt både här och i Rossinis pikanta matros-duett, deri hr Ödmann charmant sjöng tenorstämman. Hr Smiths program kunde måhända ha varit förmånligare, balladstilen passar honom mer än operor, särskildt Tristans aria ur Jessonda passar ej hans mörka röst och episka föredrag, denna aria har i förra dagar på k. operan sjungits af hjeltetenor. Men någon ballad gafs icke, icke heller Schuberts Wanderer eller »Mitt hem», som hr S. sjunger så praktfullt. Den heliga Böldagen afskräckte honom kanske från att bjuda på Portervisan till extranummer denna gång. Han sökte nu i stället slå hr Ödmann ur brädet genom artigheter mot de unga damerna: »O finge jag kyssa dem alla!»

* * *

K. operans höstliga nyhet »*Cavalleria rusticana*» är verkligen en nyhet, ny med besked. Sällan torde en svensk operachef varit påpassligare än hr Nordqvist denna gång. Skada blott att denna lofvärda påpasslighet icke skulle gälla ett mästerverk, utan ett debutarbete, som visserligen lofvar ganska mycket för sin unge mästares framtida väl, men som omöjligt kan sägas i och för sig uppnå mästerskapets svårbestigliga höjd. Å andra sidan hålla vi dock före, att man på somliga orter, der operan uppförts, inom musikkretsar varit alltför snäf mot *Pietro Mascagnis* förstlingsverk. I München t. ex. har man alldeles ironiserat bort dryga tre fjerdedelar af musiken bland musici och konstvänner. Pressen har i allmänhet som vanligt varit hyggligare och allra hyggligast den viktigaste juryn, publiken. All ny musikalisk knoppning och blomstring blir omöjlig om de »lärde» hagla ihjel hvarje nybörjares hvarje försök; särdeles förkastlig blir denna (dessutom något dubiösa) konstifver, då kompositören debutanten verkligen visar sig ega förutsättningar för att blifva något, såsom nu Mascagni, eller då hans verk visar sig kunna — inbringa *pengar* åt sin upphofsman, ett horribelt gravamen för de idealiska.

Dock må det sägas att kompositörens vänner vid premiären i Roma utan tvifvel gjort Mascagni en tjänst om de varit litet mindre — vänliga. Kringbärning på folks armar, fackeltåg m. m. efter en liten akt som »*Cavalleria rusticana*» är utan tvifvel för mycket »*Cavalleria*», ja tycks oss nästan derjemte »*rusticana*». Man kan ej hindra sig från att tänka på de många mästerverk, som gjort fiasco vid deras första uppförande, ej minst i Roma, »*Barberaren*» t. ex.

Emellertid — vid ett opartiskt bedömande af unge Mascagnis debut faller genast en sak i ögon och öron: hans sceniska naturel. Det är icke längre i Italien man får söka de vackra melodiernas fäder, som strunta i om de välja samma melodi till hjeltens biläger och dödsläger. Verdi, Boito och Ponchielli ha härutinnan åstadkommit en lycklig förändring. Verdi redan för längesedan med »*Rigoletto*», »*Ballo in maschera*» och »*Vespri siciliani*».

Detta Mascagnis lofvärda sinne för det dramatiskt exakta störes dock i hans debutarbete af en viss ungdomlig ifver att vilja förgylla guldets, som slår öfver i oberäknad komisk persifflage. Så t. ex. har han uppenbart försett sig på vännen Boitos demonik, som han låter spöka i sitt arbete på de omöjligaste ställen. Den hedervärde bypostiljonen Alfio introduceras sålunda med en helvetesapparatur som vore han ett här af hin, ja h. m:t sjelf. Både

här och annorstädes kräver originalitetsjagten sina offer. Omqvädet till visan börjar bra och med karakter, men sedan jagar den ena tonarten den andra, liksom i sjelfva visan med dess omotiveerade sataniska kärfhhet och tvärhuggenhet. Äfven den föröfrigt vackra och stämmningsfulla påskkören med sopran- och altsoli (Santuzza och Lucia) arbetar med en måttlöst stor apparat och urartar till en passionsrik invocation, snarare hednisk än ortodoxt katolsk. Man tänker sig den store Pan så hyllad vid vinterns slut, men ej den korsfäste påskmorgonen af de enkla invånarne i en italiensk bondby.

Den förebräelse som från flera håll riktats mot kompositören att ta sin tillflykt i gladare situationer till en motsatt ytterlighet, den tunga operettmusiken, kan han delvis parera med upplysningen att han varit etnograf i sin musik. Sådana melodier sjungas i byarne kring Roma och om de likna Offenbachs kan ingen hjälpa den saken. Så är hjeltens såväl serenata som brindisi af trogen italiensk landtmannasnitt, åtminstone förr i tiden somnade den resande (och rasande, ifall omusikalisk) främlingen i byarnes världshus ofta vid de mandolinåtföljda tonerna af någon serenadsjungande Peppo eller Taddeo eller Turiddo, mer sällan baryton, oftast tenor, nästan aldrig basso profundo. Turiddos serenata är ett förtjusande stycke, dess placering midt i ouverturen ganska sinnrik, om än svår för sångaren, när denne ej är en Ödmann. Brindisin är liflig och munter, någon fines kräfvdes ju ej af situation och personager. Deremot kunde åtskilligt vara att säga mot introduktionskören, hållen i platt mazurkatak, visserligen med italieuska landtmelodier, den också, men accompanerad på ett onödigt rått och enformigt sätt. Särdeles efter den lilla fina Gounod-doftande orkestermellansatsen, då folket är inne i kyrkan att afhöra messan, förefaller reprisen af mazurkan rent af olidlig. De korta stroforna: »Vi från kyrkan gå och alla följas vi åt» äro deremot vackra och rent af poetiska i sin idylliska endragt och fridfullhet, en väl uttänkt kontrast mot de kort derpå följande upprörda och blodiga scenerna. Santas duett med Toriddo erbjuder lyckade ställen af sann dramatisk verkan, särdeles slutet är originelt och effektrikt, hennes soli deremot stundom ej så litet ansträngda och i allmänhet för långa med gammalmodiga tröttande omsägningar, hvilka bli rent af stötande då ämnet är så delikat som t. ex.: »Toriddo har skändat min ära, Toriddo har etc., Toriddo har etc., Toriddo har etc.» Ädel och melankoliskt inträngande är dock hennes: »Se mina tårar», hvars motiv redan skymtar i den lilla ouverturen. Arbetest

höjdpunkt är dock enligt vår mening Toriddos duett med sin mor. Här har komponisten de rätta färgerna för ynglingens naiva ridderlighet, hans mänskliga dödsfruktan, hans sonliga ömhet, allt skildradt i äkta sydländsk varm och skimrande kolorit, glödande af känsla och lidelse. Men man skall höra denna scen i hr *Ödmanns* föredrag. Sällan har denne lugne vermländing höjt sig till sådan lågande nerv, uttryck, känsla och glöd i hvarje ton. Hans Taddeo är alltigenom mäterlig. Naivetet, landtlig klumpighet, bykurtisörens högmö, flyktighet och egenkärelek, ett i grunden godt hjertas ånger och ångest — allt i apparition, sång och spel framställt med mäterlig sanning, trohet och liffullhet.

Efter hr *Ödmann* kommer fru *Edling*, hvars lilla bykokett är ett sannskyldigt litet mästerverk, som kommer oss att beklaga partiets litenhet. Hennes entré med den pikanta snärjande canzonettan på läpparne klagör, med ens karakteren och situationen. Man kan icke tänka sig detta bättre gjordt, men väl sämre. En yngre artist har t. ex. alternerat i denna rol.

Vi förutspådde fröken *Moritz* lycka i ett pathetiskt parti, hennes Santuzza har gifvit oss rätt. Särdeles i dramatiskt afseende är detta en ovanligt välgjord, klar och glödande liffull karakterstudie. Mindre tilltalade oss det vokala utförandet, som dock egde många lyckligt funna starka accenter. Men rösten lyder ännu ej till fullo, särskildt egaliseringsen tyckes oss i detta parti bristfällig. Att vara en andra debutrol, är prestationen i alla fall förvånande. Fru *Strandberg* skulle i det yttre passat bättre för mamma Lucia, men fröken *Wolfs* röst gör duktig verkan i duetter och körer. Hr *Lundqvist* ger en manlig och kraftfullt tigerartad Alfio, med godlynt treflighet i de få ljusare scenerna. Hans röst är naturligtvis en prydnad för hvarje opera, som får lyckan af dess understöd.

Öfversättningen är i sin helhet tillfredsställande, men syndar i detalj genom osedvanlig stupiditet (t. ex. den härligt öfversatta postiljonvisan). Uppsättningen deremot är bra alltigenom och om kör och orkester är intet ondt att säga.

* * *

K. operans julmat, gröt och lutfisk: »Konung för en dag» och »Vermländingarne» har naturligtvis äfven i år serverats, den senare med några ganska aptitliga förändringar som kryddor, förändringar som måste anses som förbättringar ehuru de bestå

af — horribelt för alla liberala sinnen! — återgång till det gamla och till de gamle, såsom till hr *Viktor Dahlgren* — Pehr och hr Gustaf Henrikson — Anders. Hr Dahlgren var den afton vi återsågo hans af gammalt erkända Pelle icke vid rosenrödaste humör, hvartill mycket bidrog den till större delen tomma salongen, konturerna voro nog de gamla glada, men koloriten var blek och tunn. Hr *Henriksons* Anders i Vermländingarne torde böra sättas i rang med det bästa af svenska folktyper, som k. operan någonsin frambragt, i paritet med Lars Hjortsbergs Marktschreier och Sevelins Länsmansfru i »Tillfället gör tjuften», Jenny Linds Varendstös i Böttigers »Majdag», Jolins Pelle i Verml. o. s. v. Hr Linden gaf nyligen Anders med en talang åt hvilken vi gjorde all rättvisa. Men det clowneri, den ansträngning, som fans och måste finnas hos hr Linden i en bondrol, fins ej ett spår af i denna mjukt naturliga, glada och varma, friska och hjertliga allmogetyp, som först gjorde hr Henrikson mer bemärkt inom k. operan och som äfven tills dato förblifvit hans bästa rol derinom. Fru *Heintz* har fått försöka sig som hjeltinnan Anna, en uppgift mer lämpad för hennes krafter än Wagners och Mozarts skapelser. Fru H. sjöng sina visor rätt täckt och ej utan känsla, men röstbehandlingen visade sig ej ens för dessa små bitar fullt tillräcklig. En olycklig imitation af fröken Eks alltför öppna sångsätt tycks vara på väg att förderfva fru H:s af naturen ej illa fournerade röst och måste varnande påpekas. Rösten är dessutom ännu fruktansvärdt ojemn, attackeringen af höjregistret grumlig och slintande. För öfrigt var denna Anna ganska vacker och spelade någorlunda. Hr *Lundmark* tenderar alltmer att uppträda i prostens rol, der hans gemytliga apparation skulle göra sig bättre än i den olycklige, svärmiske, i skog och mark drifvände, mindre matfriska ungersvennen Eriks, hvars vackra sänger dock erhöillo ett känslofullt och manérfritt utförande, mera i folkvisans genuina stil än de bägge värderade föregångarne, de damebeprisade hrr Hag- och Ödmann.

Prostafar hade nu fått en mindre lämplig representant i hr *Johanson*, som var både mager och jesuitisk att skåda, förargelseväckande för möjligen i salongen varande ståndsbröder ur riksdagen. Pigan Stina var ej illa lottad med fröken *Sjöblom*, men hr *Rundberg* som från Erik glidit ned till brukspatrons betjent, var der märklig att bese med skägg à la Henri III och fasoner, liksom påstötta af ett doldt elektriskt batteri.

Fru *Dorschs* soirée på k. operan hade ett trefligt förspel i Dram. Teaterns foyer, der fru Hartman och fröken Almati sålde biljetter åt personer, som genom att stå i kö o. s. v. narrade mer än en tidning att profetera det huset skulle bli utsåldt ren flera dar förut. De älskvärda aktriserna visade sig temligen rutinerade biljettförsäljerskor, åtminstone den beresta frk. Almati, men fru Hartman tycktes vara nära förtviflan, i en sådan pelemèle lågo biljetterna på hennes bord, hvarförutom ganska svåra fall af multiplikation under dagens lopp yppade sig, 2 gånger 1,75 o. s. v., o. s. v. Huset blef emellertid mycket godt, om än de ordinarie biljettförsäljerskorna kunde med ett smålöje triumfera åt att det ej blef lapp på luckan, sådant som ej sällan händer dem.

Fru Dorsch och hr Fredrikson spelade ihop »Surrogat», hvilket de gjort så många gånger förut, men denna afton öfverbudande hvarann i spetsiga tonfall och isande kyla, den sista under slutscenen mot förf:s afsigter alldeles under noll. Utom kärleksförklaringen och duon derpå voro begge mycket lyckade, hr Fredrikson, som här är chez-soi, mest. Men fru D. har flera strängar på sin båge än hr F. och visade det i Coppées »Passant», der hon med lycka efterträdde Olga Björkegren. Man saknade väl denna senares poetiska stämma och nobla gestalt, fru D. var något för mycket intrigant, för litet varmt passionerad, men spelade för resten med sin vanliga kalla klokhet, tog sig dessutom ännu ganska förledande ut i courtisanens skimrande drägt, men behandlade stämman stundom oförsigtigt, den blef alltför däst och matronlik ibland.

Som Lady Macbeth gick fru D. i sömnen mer som ett lik, som tittar, än som en veritabel somnambul. Åtskilliga detaljer voro dock undantagsvis illusoriska, andra deremot alltför vaket sagda, utan allt anlitanande af somnambulisk apparat, såsom registeröfvergångar, accellerando, plötsliga omkastningar, biljud och hävningar, mummel m. m. Sömmen afbildades ej med en tiondel af Ristoris enkla men gripande natursanning. Effektsökeri i det gräsliga enfn, som illa konvenerade en publik, van vid söt dessert.

Hr *Hedin* biträdde med sin fortfarande odödliga Coq-Héron i sockerbagare Siraudins ännu rätt njutbara blanchmanger »Lika för lika» med dess små oskyldiga upptåg, som dock blott i och med Svante Hedin vinna sin rätta gloria. Nervus rerum, den gamla blomkrukan var bra företrädd, äfvenså frun och pigan, men utan like alltjemt hr Hedin, som i dylika Hedin-solo är

den förste och siste af sin ätt, ett curiosum i svensk teaterhistoria och en glädjespridare som ingen.

Biljettförsäljerskorna medverkade också, fröken Almati med en aria ur *Gioconda*, olyckligt val af konsertnummer, olyckligt disponerad, men charmant kostymerad till ung, röd och vit flicka, i kort modern rosa-siden. Fru Hartman spelade pojke i Förbi som en 17-årig flicka och lyckades med denna rol få ner åldersminimum till 11 år, att döma efter en tidning. Fru Hartman blir med åren allt yngre och yngre. Himmel, hvad skall detta taga vägen till slut? En vacker dag kanske annonseras *Hittebarnet* med fru H. i *titebrolen* och med ny slutknall-effekt.

Konjander: Akta täcket!

Hittebarnet: Pi, pi, pi, tommel alldi på fågan fabbo Tonjandej, pi, pi, pi — äie!

Fru Wahlström: Jesses! (skyndar till.)

Konjander: Mitt täck—!!! (dånar.)

Ridå snabbast möjligt.

* * *

»En Midsommarnattsdröm» har k. operan till allmän häpnad funnit medel utföra. Den hade till den ändan befallt diverse sina sångfoglar att *tala*, äfven med fara att publiken erinrar sig ett visst ordspråk: »bättre tiga än etc.» Den hade derjemte vetat försäkra sig om fru *Hartmans* ovärderliga assistens vid det gynsamma tillfälle då besagda unga dam fått af sin direktör ett par veckors skollof att egna sig åt societetslifvet, Margot etc., och dessutom fiskade man upp ur privatlifvet den utmärkta *Hermia*, fru *Dorsch* och hr *Törnquist*, som ännu med ungdomlig ifver egnade sig åt *Demetrii* tjuguariga rol. Fru *Hartmans* Puck är välkänd; dock kunde uppträdande och tal här och der tåla vid en mer poesimättad anstrykning. Att vara förtrollande är ej detsamma som att vara trolsk. Speciellt sluttiraden framhasplades nu väl ytligt skalkaktigt och meningslöst, fröken *Zetterberg* gjorde detta bättre, fast fru *Hartman* naturligtvis är bättre i det stora hela. Hr *Johansons* dramatiska uppträdande hedrade k. operan: riktig deklamation, god stämma, förträfflig ynglingagestalt, lif och nerv. Fru *Heintz* och hr *Strandberg* hörde deremot till de i deklamatoriskt hänseende mindre efterföljansvärda. Hr *Sellergren* passade bra som *Theseus*, men för *Hippolyta* hade man väl kunnat få tag i en ståtligare efterträderska till *Olga Björkegren* än fröken *Almati*. Af arbetarne-clownerna togs priset af hr *Hen-*

rikson särdeles i »Tippsas» stämmingsfulla utstyrsel och som lilla minsta elfvan *Senapskorn* hade man nöjet se och höra grefvinnan *Mathilda Taube f. Grabow* — vid reprisen anno 1860, väl förståendes, då *N. W. Almlöf* var *Egeus*, *Zelma Hedin* *Titania*, *Elise Hvasser* *Puck*, *Fritz Arlberg* — *Oberon* o. s. v., o. s. v. Scenerierna till pjesen knnde efter diverse utländska mönster göras mera trolska och öfverraskande. *Elfbaletterna* afdansades nog hyggligt, men en viss åldersgräns borde vara elfvor föreskrifven. Man kan ju särskildt annonsera en balett af gamla troll, helst — afsides.

Mendelssohns herrligt sköna musik, orsaken till det gamla tillfällighetsstyckets repriser, spelades fint och väl afvägdt under hr *Nordqvists* anförande.

* * *

Reprisen af *Lortzings* »*Czar och timmerman*» hade en god tanke bakom sig: att söka återföra publikens förvirrade smak från nutida operettgyckel och variété-osnygghet till forna tiders enkelt glada, frimodigt hjertliga, kärnsunda komiska opera. Detta försök misslyckades.

Vår stockholmspublik har blifvit alltmer depraverad, den har gifvit sig med hull och hår variétén i våld, sedan stadens styresmän genom att tillåta ohejdad variété-syndaflod beredt fältet för densamma. Qvickheten måste i våra dagar vara rå, skrattsalvan fin, det idiotiska och det snuskiga dansa om hvarann på variété-tribunen under den punschsyrade hr *Stockholms* saliga bifall och ömma hyllning. Den halfgamla demoiselle *Bianca* med sina i bästa fall innehållslösa, sjelfbeprisande chanssonetter är idealet för en sådan publik, som anser sig bildad, pschutteux, fin de siècle, under det den i sjelfva verket är stadd på återgång från mennisko- till apslägtet, isynnerhet åsneslägtet, hvilket senare dock är något hårdt sagdt mot — de fyrbenta, som hafva alltför god smak att applådera *Biancor* under punschhalfvors iträttning.

»*Czar och timmerman*» utfördes ganska väl, främst af fru *Edling*, en ypperlig liten *Marie*, godt sekunderad af hr *Strandberg*, vidare af hr *Strömberg*, hvars buffaspel i van der *Betts* rol utvisade framsteg i facket och hvars sång här tillfredsstälde, samt af hr *Johanson*, ännu ej mäktig *czarens* rol men dock ganska acceptabel. Flera biroller gåfvos lyckadt såsom hr *Sellergrens* engelske ambassadör, fru *Strandbergs* enka *Brown* m. m., hvar-

emot hr *Lundmarks* franska chevalier, som sjöng godt, hade en allt för upsaliensiskt smätreflig och rund turnyr. Uppsättningen var vårdad, den vackra sextetten sjöng harmoniskt, tråskodansen hedrade baletten, det hela gick bra — men gick ändå inte.

Hr Nordqvist vore ursäktad om han efter detta annonserade Storbhertiginnan eller Lätt kavalleri. Vi hoppas dock att den nitiske operachefen icke skall förtröttas i sin uppfostran af den bortkollrade stockholmspubliken, som redan i Europa börjar ådraga sig en viss löjlig uppmärksamhet såsom »variétékonstens» ifrigaste tillbedjare på jord.

Reprisen af »Mefistofeles» medförde hr *Lomberg* i titelrolen, hvars förra hälft lände den unge sångaren till stor heder. Men på samma gång partiet börjar förlora sig, förlorade sig hr L:s framställning, som mot slutet knappast öfversteg den Rosén-Södermanska Mefistonivån. I rolens början märkte man några efter Bottero imiterade ställen, som höjde framställningen, som hörde till de bättre i sitt slag, åtminstone bland de af inhemska sångare åstadkomna. Öfriga roller innehades af förra framställare och framställarinnor, af hvilka fru *Östberg* bör lofodas för ytterligare framsteg i sin svåra och ansträngande dubbelrol Margareta—Helena.

Det gläder oss nämna att operan »*Trollflöjten*», som i höstas gick öfver operatiljan på ett sätt, hvars dålighet vi gjorde all rättvisa, i Februari uppförts betydligt bättre, med iakttagande af de roländringar vi anbefalt. Så hade fru *Edling* återfått Pamina, en rol bland flera der denna sångerska f. n. är omistlig på k. operan. Fru E. gaf den sköna rolen som alltid med värdighet och behag, vi beklaga endast att hennes stora aria skall vara så placerad att åtminstone en söndagspublik uppåt väggarna stör musikvännens njutning af hennes klassiskt nobla och stilenliga sång i detta härligt sköna musikstycke genom finness och fnitter åt den ätande Papagenos gourmandise, som aldrig nog kan modifieras, afven om sångarne iakttaga en så berömlig måtta som vid detta tillfälle hr *Edberg*. Hr *Edberg* hade en fet fryntlig Papageno-apparition och hans mimik var ibland ganska karakteristisk. Men det var också det enda. Både spel och sång dignade under tyngden af ett framställningssätt, lätt som — bly, och en timbre, alltför svart och bullerbasig. Papageno bör helst sjungas af en ljus barytonstämma och spelas af en komiker, som förstår samla upp alla de tusen anledningar till skämt och gamman, hvarpå rolen öfverflödar. Emellertid skrattas det alltid åt

Papageno, tolken må nu vara hur tråkig som helst, ej minst på en söndag, förstår sig.

Hr *Strandberg* är vår ende acceptable Tamino f. n. och man kan säga en lyckad, särdeles i cantilenan, mindre i recitativ, såsom i den undersköna stora scenen i akt II, der känslöstämningarna mera böra målas i röstklängen. I spel och yttre var hr S. ungdomlig och liflig och reproducerade ej sin store faders deklamation: Visheten blifver *mitt* mål och Pamina, *den* ljufva flickan, min belöning. («Den ljufva flickan» var nu utsluten af hr Strandberg. Hm!)

En söt flicka var den nya Papageno, fröken *Parsberg*, som gjorde sitt gamla troll än vederstyggligare genom att bryta på profyrtar-tungomål. Rösten tycks ej vara stor, men så är partiet ej heller så vidlyftigt. Hon gick *väl* ut med sina *Pa-Pa* och spelade näpet och täckt med tanken på en afkomma, som att döma efter gesterna måtte bli oerhördt ymnig. Hon lyckades lifva upp Papageno och det var ej den minsta af hennes bedrifter för aftonen.

Hr *Sellergren* har en af sina bättre roller som Sarastro, det blir allt mer uppenbart. Sällan eller aldrig har partiet dessutom haft ett stoltare yttre omhölje. Praktig ter sig ock fru *Östberg* som den stjerngnistrande drottningen och praktigt återger hon sin första scen, recitativet med höghet och kraft, elegien med vemod och smärta, allegrot med liffullhet och bravour, vocaliserna dessutom nu berömligt nog icke direkt dedicerade en ärad parkett under honungsljufva småleenden, som både fru Ö. och diverse andra nattliga majestätt tillförene syndfullt gjort. Angående partiets andra scen ville vi gerna antaga någon hastigt påkommen indisposition, ty här sjönk prestationen denna afton. Redan entrén var för spak och effektlös, grimering och gest under arian allt för kalla och tankspridda, sången ej på långt när höjande sig till den bredd i legatot, den storhet i uppfattningen, den demoniska glans i arabeskerna, som erfordras. I sista scenen föreföll drottningen alldeles oberörd af såväl mohrens frieri till dottren som äskdundet, helvetesfärden och alltsammans, det var på sin höjd ett resigneradt: »Jaså, min Gud, ska vi nu ner i machineriet!»

Tabläriddå borde fallas mellan vissa dekorationsombyten, nu satte sig en sjö på tvären på några pelare och for ej ur stället förrän ridån fått gå ner öfver skandalen.

Regissörens ringklocka gör för mycket väsen af sig. Emelertid passade den åtminstone *ett* ögonblick i stycke:

Sarastro (till presterna): Tamino går här utanför norra porten.

Klockan: Bim, bim, bim, bim, bim!

Tjock borgare på parkett: Nu min gubbe ringde gossen på!

* * *

Upptagandet och repriserandet af Josef Verdis senaste opera »*Otello*» skall utgöra ämnet för en kort stunds stilla betraktelse (för att tala ecklesiastiskt) i nästa häfte. För tillfället måste vi inskränka oss till ett kort omnämnande att operans införlifvande med svenskt musiklif gjort och gör hrr Nordqvist och Ödmann all heder. Den sistnämnde har i titelpartiet höjt sig till rang af verklig dramatisk sångare och endast urfänigheten hos vår parketts till kläderna fina dandies, (»gorillor», som en qvinlig penna i Socialdemokraten döpt dem till) kan komma och tala om »en rätt passabel negerkomiker med endast litet vräkigare röst än de vanliga på tjimmen». Hr Ödmans framgång i detta parti bör till en del rättvisligen skrivas på professor Hallströms räkning hvad det musikaliska angår, men ännu större förtjenst tillkommer en sångaren mycket nära stående högt begåfvad konst-älskarinna, hvars fina smak och dramatiska blick äro af det bästa inflytande på sångarens prestationer. Ja, hvad läsa vi i Mose bok, älskade åhörare: Det är icke godt att mannen är allena etc. etc.

* * *

Reprisen af »*Carmen*» medförde en ny toreador, hr *Alarik*, med det för en operasångare pretentiösa tillnamnet *Uggla*. Med en röst som i låga registret hade samma klenhet som i höjden föredrog hr U. utan öfverflöd på smak och finess sin rol d. v. s. toreadorvisan och duetterna. Han såg bra ut och spelade med ledighet, om ock ej alltid så karakteristiskt, men den svåra vokala uppgiften gjorde honom bet. Det stygga neråskandet från F till C (i visan) bör undvikas, framförallt när man heter *Uggla* — — — —

* * *

Svenska teatern har låtit *Madame Judic* visa sitt sköna ansigte, sitt briljanta småleende och sina unika handrörelser, men för en Niniche var hon nu väl stadgad, både fysiskt och moraliskt. Hon spelade tamt och därför ibland tomt, diablerierna hänga ju här så ihop med pjesen att »konstverket» ramponeras genom urblekning. Det var egentligen i Nichou-visan, hon återvände till sitt gamla spelsätt, hon kupletterade den som alltsammans med mästerskap, värdt bättre. »Il faut oser» vågade hon sig ej på, för svenskarnes dygd kanske. Också fru Lundberg har nu slutat upp med sitt: Var bara djerf! Sorgens beklagan undanbedes. Fru Lundberg var för resten mycket elegantare och framförallt renligare än den resande Niniche, hvars variétékostym var mer riktig om och fullare än svenskans. Men hvilka hatskrällor, Judic hade och hvilka modell-hattar Lundberg! Det vill talang till och skönhet likaså. Att Judic i begge dessa fall alltjemt är Niniche n:o 1 hors ligne behöfver ej vidare omtraggas.

Nyckeln till sin storhet och succès visade hon i sina kupletter. »Josephine» t. ex., soloscen af henne sjelf, skrifven och gifven med fransyskans oefterhärmliga grace och uddiga, tändande esprit. »Une bonne année» innehöll små juveler af näpen känsla à la français, barnimitationen t. ex., och framfördes dessutom med öppen hjertlighet. »Ej trogen kärlek kan ett motstånd lida» detaljerades med denna lärdom, som är Judics hemlighet. För Zizine var hon väl tjock i alla fall, men vacker, glad och mer road än aftonen förut i Niniche. Nötvisan var mycket, *mycket* pikant, men framställningen gjorde den charmant, den eleganta publiken charmerad. Också i Rödlufvan gaf hon prof på sitt mästerskap i sin dessvärre för en sådan talang så låga genre och i Min kusin visade hon sig som en skicklig aktris, ehuru Rejane i Paris nog har större anlag för Riquette än Judic, som väl ej vågar sig på den der.

Den charmanta primadonnans sällskap var icke förtjusande. Herr *Didier* kan nog gå ut med att spela Dapiton i Niniche, hvilket han gör i Paris, men ej Grégoire för det tillspillogifna barbariet, Europa. Hvilken näsa, hvilka ben och hvilket — alltihop! En ful karl med en ryelig röst, som sjöng falskt! Man skulle hvisslat ut honom, hade han ej spelat så pass bra som han gjorde. Men hr Engelbrecht är sju gånger bättre och hr Holmqvist sjuttio gånger styfvare Corniski än hr *Vais*, som dock hör till de mer reputerliga Pariseraktörerna och äfven försökt sig som dramaturg, Judics förra sällskap var afgjordt bättre. I Les Charbonniers var hr Didier instruerad af Paris och därför

naturligare, sannare än hr Kloed, men knappast roligare. Den som deremot är både sann och rolig det är Judics Thérèse, dessutom nu välbetäntk sofrad. Blott att se henne då hon pose-rar som madonna på bänken efter omklädnaden är värdt de många pengar, hon kräfde för nöjet i sin helhet. Om också patriotens hjerta blöder, men här ligger fröken Petterson afgjordt under, det kan icke hjälpas, men det kan — göra detsamma.

Fru *Vais* var den enda bland damerna, som väckte intresse. De andra voro fula, magra, tand- och talang-lösa och böra icke komma tillbaka. En ung diplomat sade mig att *en* vacker flicka fanns med Judic, divans kammarjungfru, *men* i privatlifvet, sjelf privat person i betydlig grad, tycktes det, om ej aldeles, hvilket icke angår publiken, ej ens attachéer.

* * *

Vasateatern har upptagit en slipprig Offenbachiad, men betydligt oskuldfernissad, ärans och hjeltarnes språk till heder. »La jolie Parfumeuse» sprider ingen vidare behaglig parfym kring sig och måste också stänga butiken efter att ha exponerat sig i fjorton dar och bytt om tolkarinna ett par gånger. Offenbachs likör var nära uttömd då Parfymösen skulle serveras, musiken blef också ansenligt vattnig och reminiscenserna från ett mer bördigt fordom många och långa. En viss udd och fransk slag-färdighet förnekar sig dock ej hos Offenbach äfven i de eländi-gaste partitur, behagligt afstickande mot den nyare Wieneroperet-tens tjocka mjölgröt, men hvarför ej upptaga några bättre bland Offenbachiader, som ännu ej kommit till Sverige. Vi ha förr nämnt prof på sådana och hänvisa nu dit, anseende ämnet af för ringa vigt att återkomma dit än en gång i dessa spalter. — — —

Hr *Strömbergs* visor äro musikens glanspunkter, hvadan det måste beklagas att han är en sådan kråka — som sångare. Han spelade, det är här: klädde om sig, med all önskvärd ac-kuratess. Det säta paret hade åtskilligt rätt näpet kling klang, men gossen måste vara gosse i denna operett, annars blir natt-scenen i andra akten idiotisk. Fröken *Johnson* räddade hvad som räddas kunde af den unge herrn, men hennes sång särdeles i tempo vivace var icke väljudande, lindrigast sagdt. Fröken *Ekström* var söt nog, men tedde sig väl mogen mot denne Benoit, sjöng och spelade med denna nätthet, som hos henne får vara surrogat för verklig operett-begåfning. Hr *Warberg* hade upp-

offrat sig i den odrägligaste bland gamla Celadoners roller och kämpade med sin vanliga talang att få fram *något* muntert af denna trista skojfigur. Fru *Hjortbergs* »primadonna» var hes och i öfrigt föga illusorisk, men rätt täcka de begge »premierdansöserna», fruarna *Klänger* och *Cederberg*. Fröken *Zager* spelade federationsanstucken äldre piga och ung, skojig gamin, begge delarne af uppriktigt hjerta och måste komplimenteras för slik monstruös mångsidighet.

Eftersom Söta Parfymösen eller »Lilla Rosenknoppen», som det med en ung trädgårdsmästares vackra bilderspråk hette på affischen, icke behagade publiken så länge att »Donna Juanita» hann bli färdig under tiden, måste teatern sjelf slå igen butiken ett par dar, hvarunder man gnodde af alla krafter, och Suppés gamla operett gick också skapligt nog vid »premiären» den sista Januari.

Fröken *Ekström* gjorde René Dufaure till turturdufva, söt och qvinlig alltigenom, ett riktigt mönster att ej säga monster bland franska sjökadetter. Juanitahistorien miste derigenom naturligtvis hela sin komiska kontrastverkan; när denna kadett kom i kjolarne kom hon i sitt element; i permissioner var hon horribel med permission sagt. Rösten saknade alla förutsättningar för en sådan bravourrol som denna. Äfven fru *Hjortberg*, som i flydda dagar varit en mycket frad René, betonar för mycket det qvinliga (!) hos herr kadetten, men spelade med anseeligt stort *savoir faire*, om ock utseendet något tog emot på ett par ställen. Det musikaliska utförandet stördes af svår heshet, men föredraget var betydligt mycket stilenligare än fröken Ekströms, hvars nätta kutter afgjort hör hemma på spinsidan.

Hr *Anderberg* var för mycket Stockholmsgamin som Don Pomponio och hans dansmästarefasoner voro en opassande reminiscens från Söta Parfymösens korta regering. Mer balettpli borde hans gemål ha egt, denna gamla exdansös, för hvilken fru *Cederberg* var alldeles för ung och vacker. Fröken Magnusson borde här ha anlitats. Det älskande paret som laborerar med gamla grannlåter från Donizettis sterbhus (Suppé var dennes elev) var icke vidare upplagdt för sina roller och tog sin passion uppenbart från den isigaste Plato-sida. Hr *Klänger* var tillfredsställande som Riego, utförandet i allmänhet rätt klanderfritt. Genom sjukdomsfall blef denna repris temligen kortvarig och lemnade rum för En flickpension, hvilken somliga tidningar genast gjorde teatern den tjensten att utbasuna såsom kränkande sederna, hvadan vi förmoda pjesen går ypperligt en tid bortåt och kniper

folk från de otaliga variétéerna, dess enda förtjenst i vårt tycke⁷.
»Musiken» till pjesen är i den kända stilen, som man hör på
frälsningsarmémöten, variététribuner och i — salonger i den fina-
ste societet. Fin de siècle!

27 Februari.

---

* Sedan detta skrifvits, har pjesen med döden afgått. S. B. U.

Den politiska situationen.

Om icke följderna af denna riksdags beslut kunde blifva så ödesdigra för vårt lands lugna utveckling, skulle de lämna iakttagaren en sällsynt fond af humoristiska betraktelseämnen.

För hufvudstaden och dess ärade representanter i andra kammaren kan man emellertid oakadt sakens allvar knappast hafva annat än ett löje till öfers. Under valstriderna gjorde det liberala parti, som i Stockholm samlade majoritet kring sina listor, sitt segertåg under en från gamla landtmannapartiet lånad fana. Ledarna af de segrande liberalerna, Dagens Nyheter och det för öfrigt tämligen betydelselösa Aftonbladet, gjorde sin bestämde front mot de radikale bråkmakarne och Stockholms Dagblads ändå moderatare män under det gamla landtmannapartiets fana; liberala valmansföreningen, valets synliga segerherrar, förklarade offentligt och högtidligt, att den uppgjort sitt program i närmaste öfverensstämmelse med de »frisinnade landtmännen» och den ärorika segern för liberalernas moderata lista proklamerades i Dagens Nyheter såsom innebärande ett enigt samarbete för framtiden mellan de frisinnade i stad och på land, såsom innebärande bibehållande af städernas rätt, nedsättning i tullarne, sänkning af strecket.

Gamla landtmannapartiet har besvarat vänligheten med att beröfva Stockholm fyra af dess representanter, med att fastslå de bestående tullarne — på rösträttsfrågan såsom något annat än ett paradnummer tror ingen förnuftig människa.

A. P. Danielsson yttrade vid debatten i frågan, att när bönderna gäfvö sig in på storpolitik blefvo de alltid lurade. De liberale stockholmarne hafva sannerligen i ännu högre grad gjort den erfarenheten, att det är de som blifva de

lurade i storpolitiken! Men de liberale stockholmarne äro ett godmodigt slägte. Förra valperioden sålde de sin rätt för 11 kronor 58 öre, denna gången för att kurtisera »liberale» bönder — hvad skola de finna på till nästa gång?

Frånsedt emellertid hufvudstadens skämtsamma ställning är situationen allvarlig, allvarligare än den på länge varit i vårt land. Det kan ej nekas, att reaktionens fou furieux Treffenberg hade rätt, då han förklarade, att betydelsen af det votum riksdagen afgaf till förmån för salig Rydins projekt om inskränkning i städernas representationsrätt, att betydelsen deraf var den, att fastslå reaktionens herravälde i Sveriges riksdag. Den fiendskap mellan stads- och landsbygd, som nu för lång tid skall bli bestående i vårt land, är i och för sig af ringa vigt i jämförelse härmed. Men det är en farlig lek denna, att göra representationen till ett ensidigt uttryck för åldrande meningar, att försöka på lagstiftningens väg stäcka den naturliga utvecklingen. Man har sått blåst och man skall skörda storm. Det är mycket godt en storm kan förstöra — man får trösta sig med, att det är så mycket murket som öfverlevvat sig själf, för hvars skuld stormen kan vara välkommen.

Man har i landtmannapartiets utveckling ett förträffligt exempel på huru i politiken aptiten växer, medan man äter. Bondeståndet kom år 1865 från en jämförelsevis tarflig ställning plötsligen till makten. Det kände under första åren ej sin styrka, och det var först sedan Arvid Posse förstått att fylka dem kring ett ekonomiskt mål, bondeståndets gamla mål att för sin jord betala den lägre skatt som dittills varit adelsjordens gamla privilegium, som det visade sin förmåga att hålla i hop, den orubbliga säkerhet i voteringen, hvarmed första kammaren i våra dagar briljerar. Utom böndernas egen krets möttes detta yrkande med föga sympati, man kunde ej dölja för sig, äfven om man förstod bondeståndets känslor i denna fråga, att de sekelgamla orättvisorna näppeligen kunde godtgöras genom en penninggåfva till våra dagars hemmanssegare. Men efterhand fogade man sig i tanken, till en stor del af trötthet vid det eviga käbblat, för att en gång få fred för denna föga uppbyggliga politiska strid om ohöjda klassintressen, till en del för att genom en uppgörelse vinna den ökning i landets försvarskraft som man ansåg nödig.

Sedan landtmannapartiet i denna fråga lyckats få prin-

cipen erkänd och sålunda var visst om att hela vinsten endast var en tidsfråga, utvecklade sig dess ekonomiska aptit i en annan riktning. Det hade hittills gällt att genom minskning i utgifterna förbättra sin ekonomi. Återstod att öka sina inkomster: medlet var snart funnet och landtbrukets produkter från kreatur och spannmål till smör och ägg belades med skyddstull. Segern var här så mycket lättare som med bönderna gingo alla junkrarne, de stora godsegarne, som i ännu högre siffror än bönderna kunde räkna sin förtjänst på den affären. Och den närigaste klassen inom samhället, presterskapet, var också med — dess förtjänst var stor och säker.

Denna vinst var emellertid icke lika säker som den förra. Tullarne kunde upphävas igen, man hade visserligen många med sig men man hade ock emot sig många, som ej skulle draga i betänkande att rubba den goda förtjänsten. Utom arbetareklassen, som man kunde sätta sig öfver då den ej hade del i lagstiftningen, också nästan hela handelsvärlden, en god del af industriens män, på det hela taget städernas flertal. Man sökte visserligen skydda sin vinst genom valen till första kammaren, hvilken bönderna i sina landsting fullständigt beherskade. Så valdes år efter år i första kammaren in endast män, som man med säkerhet visste skulle skydda den nya ekonomiska æran, de fingor för öfrigt hafva hurudana åsichter som helst, vara duglige eller oduglige, blott de voro säkra i tullvoteringen.

Men man kände sig ändå ej fullt säker. Det fans inom andra kammaren ett allt talrikare stadselement, som gjorde ställningen osäker. Härtill kom ännu ett. Man kunde ej dölja för sig själf, att då man för tullarnes skull måst sälja första kammaren åt män som i alla andra frågor, äfven de ekonomiska, hade mot bönderna stridig uppfattning, bonde-makten i själfva verket stod på skrala fötter. Hjälpa saken genom att välja in bönder i första kammaren kunde man icke, ty första kammarens ledamöter hafva inget arvode, det var således omöjligt att finna bönder som där kunde tjänst-göra. Det återstod blott en utväg. Men den var också så mycket bättre. Det var att inskränka städernas representationsrätt, så att de för all framtid skulle i andra kam-maren blifva en försvinnande minoritet. Därigenom var ställningen tryggad. När nu vår Herre i sin nåd hade så fogat, att bönderna på förhand burit hem förtjänsten, fingor

de nu ytterligare makten och härligheten. Ingenting fattades dem längre, icke ens presternas välsignelse.

Uträkningen är ej så dum att vara af bönder, som enligt Danielssons mening alltid blifvit lurade i storpolitiken, och det mäterstycke i talarekonst denne i sitt anförande för sakens framgång presterade med anförande af Nelsens ord: fäderneslandet väntar att hvar man gör sin pligt, var verkligen på sin plats om man blott i stället för fäderneslandet sätter hemmansegareintresset.

För uträkningens finhet föll också det »liberala» och »frihandelsvänliga» landtmannapartiet samt — herr Boëthius. Det var en upplyftande syn att finna Upsalaprofessorn Boëthius — en och allena bland alla de ombud Sveriges städer sändt till andra kammaren — instämma i bondekohortens lösen. Det var en själfbekännelse från det Upsala, som genom beslutets upphöjande till lag förlorar den ene af sina riksdagsmän, att det sannerligen icke är moget att samman med Sveriges bönder bestämma om allmänna angelägenheter!

De liberala bönder som tego och voterade liksom de som talade, den inbilske och bornerade Jöns Bengtsson i Gullåkra, väderflöjeln Ljungman m. fl. voro alle martyrer för sitt förtryckta bondestånd. Att detta bondestånd i första kammaren väljer 135 representanter mot städernas 13 och i andra kammaren 147 representanter mot städernas 81, det är för desse herrar ett skriande bondeförtryck; de kunna icke för sina kommittenter stå till svars för att de svenske hemmansegarne icke välja mera än 282 af landets 376 riksdagsmän. Det arma förtryckta bondeståndet önskar blott billighet och rättvisa.

I sanning, aptiten hos våra bönder har växt, medan de ätit!

Förhållandet är ju det, att landsbygden visat sig icke vara i stånd att representera något annat än hemmansegarne. Så godt som all representation för landets näringar, om man undantager jordbruket, hvilat på städerna. Handel, sjöfart, industri och framför allt bildningen, den vetenskapliga och konstnärliga, bäres icke upp af bönderna: den högre odlingen är något, hvarför de sakna icke blott förstånd och i hög grad vilja utan ännu mera omdöme. Ju mera bönderna bli allenabestämmande i riksdagen, i dess högre grad blifva de i själfva verket icke annat än marionetter i byrå-

kratiens hand. Våra bönder äro icke duglige att blifva en motvigt mot skrifvardömet, de kunna med mera eller mindre — och oftast mindre — förnuft tillämpa sina sparsamhetsteorier, men det är den lättaste sak i världen att lura hela skocken i alla frågor af vigt, till och med anslagsfrågor, helt enkelt därför att de icke begripa och omöjligen kunna begripa, hvad det är frågan om. Om det gäller att omorganisera ett ämbetsverk eller skapa ett nytt sådant, äro bönderna för byråkratien utomordentligt värdefulla att hafva med att göra — man kan föra dem vid näsan rundt omkring, tills de icke veta hvarken ut eller in. Man erinre sig t. ex. Domänstyrelsen! Deras sparsamhet är därför en sådan som silar mygg och sväljer kameler.

Följden blifver den, att hela vårt offentliga lif snöres in i ett olidligt beroende af på ena sidan den regerande, okontrollerade byråkratien, å andra sidan en oduglig och föraktad folkförsamling. Hvad af godt och nyttigt och utvecklingsdugligt på den andliga och materiella odlingens fält, som skall arbeta sig fram, måste göra så i det gynsamaste fallet utan stöd af våra institutioner, i det vanligaste i kamp mot dessa.

Det är en ödets ironi, att bönderna, just när de gapa öfver sista delen af det stora stycke de trott sig förtjäna på sin politik, göra det under sin chefs lösen: »när småbönder ge sig ut på storpolitik bli de lurade». Bönderna jublade — och blev lurade.

Det är nämligen icke blott landets bästa som blir lidande på det nu proklamerade bondeväldet. Bönderna hafva verkligen haft för brådt. Det är en hel del ytterligare olägenheter för bönderna själfva, som de läst fast med sitt beslut. De kännas icke så tryckande ännu, men den tid skall komma och det ganska snart, då de skola tynga och kanske icke mindre hårdt, därför att de delvis äro verkliga orättvisor i stället för de inbillade, hvaröfver man nu klagat. Och de äro, äfven de, delvis af just den för våra bönder känbara arten, de äro ekonomiska. Men här står striden icke mellan stad och land, den står mellan småbonden och godsägaren, mellan församlingen och dess herde och i stort sedt mellan medelklassen på landet och den förenade plutokratien och byråkratien. Bönderna hafva i förra tider med hjälp af borgare och lågadel sökt värna sin rätt, i senare tid med hjälp af stadsliberalerna sökt vidga den. Till och med de

beskedliga liberalerna torde emellertid nu hafva fått klart för sig, att det finnes viktigare och bättre mål att egna sina krafter åt än att göra frivillig värnepligt hos hemmansgarne och bönderna lära få utkämpa sin klasskamp själfva.

Kanske skola de då än en gång lära sig inse hvad man en tid trodde hade gått upp för dem, att man icke förer sin sak till seger blott genom att lämna alla andra intressen än de som kunna beräknas med siffror åt andra, att »många röster i andra kammaren» kan vara en alldeles otillräcklig häfstång för att bryta sig fram, att man i politiken, till och med i svensk politik, behöfver något stöd af intelligensens och de föraktade idealistiska vyernas män för att vinna en varaktig seger.

I sak betyder ett sanktionerande eller ett förkastande af inskränkningen i städernas representationsrätt icke häller för bönderna allt hvad de trodde. Förhållandena i vårt vidsträckta land äro allt för olika för att icke provinsmotsatsen skall komma att i sinom tid spränga bondepartiets enhet. Rundbäckarne — för öfrigt sorgliga i åminnelse — hafva redan en gång icke utan framgång sökt väcka till lif intresse motsatserna mellan provinserna. Tiden var ej mogen och arrangörerna voro för tarfliga, men tiden mognar alltmera. Och ett parti, för hvilket den ekonomiska samkänslan är det enda bandet, faller af sig själf sönder, när det bandet brister. Och vår utveckling kan ej annat än vinna därpå, det har 1891 års riksdag tillräckligt visat för dem, som ännu trodde att den föregående valperiodens tecken blott voro af tillfällig art.

Det är inget hedrande eftermäle vårt bondeparti skall få i historien. Men det var icke häller mycket att vänta af det. Vårt bondestånd har under århundraden varit landets tjänsteträng, på hvilken lassats de tyngsta bördorna, som fått minst njuta af hvad det med offer af blod och arbete tjänat in åt riket. Det vore oförnuftigt att vänta, att från en sådan skola skulle komma ett parti med insigter, vyer, omdöme och allmänanda. Var partiet dåligt så hafva de naturliga förhållandena gjort det sådant. Det förbättrar ingenting men det förklarar mycket.

Det är emellertid icke blott bönderna, som trycka sin prägel på vår riksdag. En lika väsentlig faktor utgöres af böndernas själfvalde herrar i första kammaren. Denna har under senare åren i ett hänseende lärt sig konsten att göra

politik efter böndernas recept: i oemottaglighet för skäl, i ohöjd intressepolitik och säkerhet i voteringen har det hunnit det ideal, dit grefve Arvid Posse på sin tid sträfvade att bringa andra kammarens landtmannaparti. Det är en klerikal sådan som Billing, en junker sådan som Reuterswärd, hvilka bestämma riktningen i vårt öfverhus, medan en Treffenberg och en Casparsson sköta trumslagaretjänsten och med sina hvirflar hålla de täta skarorna vid friskt mod.

Af desse är på sätt och vis herr Treffenberg den in-tressantaste figuren. Det torde i vårt land för närvarande icke finnas någon offentlig talare, som i uttryckens osökthet och kraft eller i eldigt mod kan värdigt ställas vid herr Treffenbergs sida mera än socialistagitatorn herr Palm. Ingen af desse herrar lämnar i fanatism för sin sak något öfrigt att önska, men herr Palm besitter äfven i sina djärfvaste tirader en god portion humor, som herr Treffenberg saknar, och han gör därför äfven mera verkan som talare, vinner skrattarna på sin sida. Båda äro arga när de uppträda, men herr Treffenberg är bara arg, herr Palm därjemte en skämtare. Den senare började sin bana med att blifva utskratad och är uppenbarligen icke rädd för det ödet ännu, men han har dock arbetat sig upp till att blifva en makt inom fjärde ståndet och han möter i våra dagar så ljudligt bifall af sina skaror att det för honom väl kan uppväga det forna hånet. Herr Treffenberg ämnar sannolikt sluta sin bana, där herr Palm började, åtminstone har han ännu icke visat dennes förmåga af utveckling. För öfrigt torde man kunna säga om de båda herrarne, att de hvar i sitt yrke äro aktningvärda men icke oundvarliga: skradderiet reder sig godt, äfven sedan herr Palm tagit sin hand därifrån, och landshöfdingeämbetet i Falun saknar icke heller märkbart herr Treffenberg. Vi önska och hoppas därför, att båda herrarne till allmänhetens gamman måtte fortfarande egna sina krafter åt politiken.

I jämförelse med herr Treffenberg lysa de öfrige herrarne som dankar. Om man undantager den vackra som-mardag, då herr Reuterswärd för vännerna af allmän rösträtt fann det förlossande ordet »skojarpack», har han icke lyckats tilldraga sig en större allmänhets uppmärksamhet. Men konkurrensen är så pass svår, att man icke därför bör underskatta hans talanger. Herr Billing, som förklarar att de barn hvilka ej döpas, hållre borde slås med hufvudet

mot en sten, är minsann icke god att hinna upp och få våra hederliga landsting ännu några år hålla på med val sådana som de sista årens, torde första kammaren icke blifva ett ställe, där det är lätt att väcka uppseende.

Af den intelligens — i vanlig och i politisk bemärkelse — som förr i världen fans i första kammaren är ännu en och annan rest kvar. Till sin egentliga taleman synes den hafva utsett herr Hans Forssell. Hans anföranden äro gemenligen präglade af hånfull ironi och det är väl äfven den enda form, i hvilken en begåfvad politiker kan tala till denna samling, om ock äfven det är ett otacksamt göra. Åt herr Sundberg anförtros numera endast mindre viktiga värf såsom att slå ihjäl motioner som stöta på religionsfrihet o. dyl. abstrakta ting. De öfriga hafva försvunnit i den nya æran; till och med herr Axel Bergström har blifvit nästan betydelselös i den kammare, som nu i nästan högre grad än den andra sätter sitt mål i att visa, huru en representation icke bör vara beskaffad.

Det är i sjalfva verket snarare en bolagsstämma än en riksdag vi hafva med att göra. Att det är litet bullersamt bör därföre icke håller förvåna någon, lika litet som att man stundom är bråkigast i första kammaren: där har man ju de största aktierna och kan äfven vänta den största utdelningen — till fosterlandets fromma, som herr af Burén säger.

Första kammarmajoritetens uppfattning karakteriseras tillräckligt genom dess ställning till en fråga — den gamla omtröskade grundskattefrågan. När denna fråga drefs fram för omkring ett årtionde sedan mötte den fanatiskt motstånd hos junkrarna i första kammaren och den klass de representerade. Desse insågo mycket väl, att om den gamla bondejorden blefve befriad från sina pålagor, så kunde det ske endast genom att skatten å annan jord blefve högre, då staten ej kunde undvara dessa millioner. Det var således icke blott den hänsyn till rättvisa och billighet gentemot landtmännens själfviskhet om hvilken man höll vackra tal och skref böcker, som gjorde grundskatternas afskrifning olämplig. Däremot talade den ännu viktigare hänsynen till junkrarnes fördelar. Nu äro förhållandena helt annorlunda. Staten kan ännu mindre än förr undvara grundskatterna utan vederlag, men man har funnit ett nytt och förträffligt vederlag i tullarne. Genom dem får staten stora inkomster

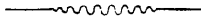
och långt ifrån att detta sker på junkrarnes bekostnad, ländert det dem tvärtom till vinst, en så stor vinst, att statens i jämförelse därmed är en obetydlighet. Afskrifvas grundskatterna, minskas därigenom statens inkomster och tullarne blifva alltmera oundvarliga. Denna afskrifning som såg ut att kunna kosta junkrarne ökade skatter visar sig nu i stället vara en alldeles briljant affär för dem, de trygga därigenom ännu ytterligare de höga spanmålsprisen och andra sina på tullarne ökade förtjänster; som herr Klinckowström uttryckte det, de göra härigenom sina döttrar till ännu bättre partier för löjtnanterna.

Lyckas man så genom den ytterligare fosterländska försvarsrörelsen — i hvilken för öfrigt nog ligger en mycket god del ärlighet — drifva upp vår militärmakt och förbättra löjtnanternas utsigter till avancemang, så har man sannernigen vunnit allt hvad mänskan kan begära.

Följaktligen komma grundskatterna att afskrifvas och försvarsverket att förstärkas. Man har därmed tjänat fosterlandet och rättvisan och ännu bättre sina affärer.

»Hvilken vändning genom Guds skickelse!»

A. O. C.

Berta von Suttner:

”Ned med vapnen!”

Anmäld af *Ellen Key*.

Det är några dagar efter slaget vid Solferino. I ett aristokratiskt österrikiskt hem afhandlas olyckan och fadern, en gammal general, som tjenat i den under italienska kriget 1848—49 segerrika österrikiska hären, förbannar »den sardinske röfvarhöfdingen» och hans »djäfvulska franska anhang» — hvilka tillfoga österrikarne nederlag. Den äldsta dottern, som blifvit enka genom slaget vid Magenta, har svårt att dela faderns mening om den politiska ställningen och italienarnes »nedrighet;» hon söker afbryta samtalet genom att visa honom en ny bok — *Arternas ursprung* — af en viss Darwin, som genom detta arbete väckt stor uppmärksamhet. Men generalen säger sig icke ha sinne för sådant skräp under dessa allvarliga tider och försäkrar dessutom, att den engelske herrns arbete längesedan skall vara glömdt, när de italienskt-österrikiska förvecklingarne behålla sitt lefvande intresse.

Detta samtal återfinnes i en bok, hvars innehåll antydes genom nyssnämnda anekdot, som bekräftar den ofta gjorda iakttagelsen: att de herskande idéerna aldrig känna igen sina tronföljare.

Det är en bok, hvarest den af Darwin grundlagda, evolutionära uppfattningen af det organiska lifvet tillämpas på den företeelse, hvilken är den mäst lifsvidriga af alla, människoslaktandet. Det är en bok, skrifven för att medverka till den etiska och sociala evolution, den utvecklings- och nydaningsprocess, genom hvilken *kriget* slutligen skall upphöra. Det är en bok, som framvisar både de ytligare, politiska, och de djupare, psykologiska, orsaker ur hvilka kriget ännu uppstå. Där finnas inga barnsliga svärmerier om möjligheten att nu med ens genomföra en allmän afväpning och en evig verdensfred, men der finnes en vetenskap-

ligt grundad, fast tro på att man skall vinna dessa mål genom en långsam omdaning, generation efter generation, under hvilken man uppfostrar till fredskärlek som fordom till krigskärlek, en uppfostran under hvilken de gamla idealen småningom bortvissna och de nya öka sin lifskraft.

Det är en bok, tillkommen genom den religiösa tron på människosläktets *perfektibilitet*. Den säger oss icke att vi i dag, medan rofdjuren ryta inom hörhåll, skola kasta försvarsvapnen från oss. Men den säger oss att rofdjur kunna utrotas, att andliga makter mer och mer komma att beherska mänsklighetens brutala instinkter — och således äfven de, som i kriget komma till utbrott.

Boken heter: *Ned med vapnen* — och den är skriven af en kvinna, Berta von Suttner, en österrikisk generaldotter, som själf stått mycket nära de världshändelser hon skildrar. Dessa händelser äro inpassade i romanens form, men själfva denna roman, dess förlopp och dess karaktärer, har intet litterärt värde. Alltsammans är där »gjordt» — och oftast mycket klumpigt gjort — för tendensens skuld. Utom felen ur konstnärlig synpunkt, har boken dässutom, såväl i sin art af humor som sin art af känslopathos, något af det specifikt tyska, som ej harmonierar med vår smak, och därför nästan öfverallt stöter oss i tyska vitterheten, utom i de allra ypperste diktarnes verk.

Men denna roman får icke dömas med konstnärligt mått, ty den framträder icke med skönlitterära anspråk. Den säger sig själf endast vara ett väckelserop. Man har med full rätt i Tyskland — där den rönt en stor uppmärksamhet — jämfört den med *Onkel Toms stuga*, också en *kvinns* protest mot en, af flertalet då som ohjälplig ansedd, skamfläck på mänskligheten, slafveriet. Båda dessa olika böcker komma att tillhöra historien, icke litteraturhistorien, ty de falla inom de modiga handlingarnes, icke de stora konstverkens område.

Berta von Suttners krigsbilder äro hemtade från de sista fyra fälttåg, hvilka ställt vest-Europas »kultur»-folk i rasande kamp emot hvarandra: det österrikisk-fransk-italienska 1859, det dansk-tyska 1864, det preussisk-österrikiska 1866 och det fransk-tyska 1870—71. Hon uppvisar med sakkännedom och i satirisk belysning hvilka oväsentligheter, som varit de *skenbara* orsakerna till dessa krig; hvilket lättsinnigt diplomatiskt och politiskt hasardspel, som där

drifvits, med millioners väl och ve till insats. Men hon inser också hvad som ligger bakom detta tillfälliga, hvad som gör att dylika oväsentligheter kunna blifva krigsorsaker, nämligen folkens egen kvarlevande *krigskärlek*. Hon visar huru den fostras af lekarne i hemmen och historieundervisningen i skolorna; af prestens predikningar och af skaldens sånger; af konungarnes intressen och af militärernas ärelystnad; af kvinnornas lifsvarma beundran och de ärorika hjältarnes manande skuggor.

Hon visar huru i krigets »blodiga klädnad» varpen visserligen är patriotismens gyllene trådar, men inslaget nationalhatets dunkelröda.

Hon klargör att kriget icke finnes utom oss, som en oundviklig naturmakt, utan inom oss i och genom vildens ännu kvarlevande lidelser, hvilka framtråda äfven hos ett kulturfolk, när ett krig brutit ut, och hvilka verka äfven på den högst utvecklade med ett slags hypnotisk makt. Hon rifver sönder alla de fraser, genom hvilka de krigförande bedraga sig själfva vid sina fredsbrott, fraserna om »nationens ära», »fredens tryggande», »fosterlandets heliga jord», »altarets och härdens värnande», »frihetens och humanitetens seger» — hvilka talesätt de *angripande* bruka lika frikostigt som de angripne. Hon framhåller de oupplösliga motsägelserna i de båda stridandes vädjan till härskarornas Herre; i kvinnornas böner att Han måtte skydda deras män och söner men förgöra andra kvinnors män och söner — kvinnors, hvilka i sin ordning bedja detsamma. Hon påvisar motsägelserna i den kristliga kärlekens verksamhet till lindrande af krigets elände — och det högtidliga *Te Deum* med hvilket en stor slaktning fräs; samt orimligheten i att under freden strängt inpregla de sedebud, dem kriget gör till en plikt och en ära att bryta.

I bilderna från själfva kriget har indignationen nästan gjort författarinnan till konstnär. Dessa blad verka uppskakande som Vereschagins taflor, den krigshatande ryske målarens, med hvilka Berta von Suttners skildringar också blifvit jämförda. Här är intet »gjordt» — annat än af lifvet eller rättare af döden själf; allt verkar äkta, upplefvadt och känt med hvar nerv. De bränna sig också in i själen, dessa bilder, och efterlämna där för alltid samma indignation med hvilken de blifvit nedskrifna.

Bredvid själfva skildringen af kriget går framställnin-

gen af alla de tecken, som visa att den mot kriget fiendliga åskådningen blir allt starkare. Hon framhåller huru krigskärleken aftagit med en stigande kultur; huru vikingatidens näfrätt, medeltidens rofriddartåg, duellväsendet — allt uttryck af den personliga, på sin tid som berättigad ansedda själfhäfdelsen — utdömts af allmänna rättsmedvetandet. Hon anser att såväl den folkliga näfrätten, anfallskriget, som den folkliga duellen, revanchekriget, skall kunna bortarbetas; att nationalhatet och den patriotiska egoismen en gång skola betraktas som lika samfundsfiendliga som rofriddarnes plundringståg och vikingens blodshämd. Hon hoppas att den sårade nationella hederskänslan genom *folklig skiljedom* skall kunna erhålla sin upprättelse, och att krigets sjäfhämd ej skall behöfvas för att stilla svedan efter en kränkning.

Hon anser att de krigförandes ifver att häfda hvardera sitt krig som ett *försvarskrig* visar oss huru allmänna meningen redan utdömt *anfalls*-kriget. Och med afseende å *försvars*-kriget — hvars hårda nödvändighet, tillsvidare, hon icke förbiser — hoppas hon naturligtvis också på dettas upphörande, efter som hon tror på möjligheten att slutligen hindra *anfalls*krigen. Hon menar att just nutidens sträfvan att humanisera kriget — genom sjukvården i fält — har gjort dess gräsligheter än mer påtagliga än förr, och bragt in en så skärande motsägelse i tidsmedvetandet, att *förmedlingsförsöken* (som känneteckna det skede i en öfvergångstid, då de gamla och nya idéerna äro ungefär jämstarka) skola upphöra. Ty människokärlek och krig äro lika omöjliga att förena, som förnuft och tro — den man också i vår tid söker att förmedla.

Hon framhåller att den »väpnade freden» är en själfmotsägelse och en illusion; att »väpnandet» vanligen framkallar kriget, vare sig så att grannen hellre förekommer än förekommes, eller så, att alla de på försvaret nedlagda nationella krafterna och den, genom väpnandet upparbetade, militära andan söka sig sitt naturliga uttryck i ett krig. Och hon anser därför — på samma gång som hon icke råder någon stat att afväpna innan alla gjort det — att inga rustningar, utan ett *internationellt arbete* på fredsidealets förverkligande, är den enda säkra vägen att trygga freden; att folken böra betrakta den *väpnade fredens* tillstånd och den *allmänna värneplikts* institution som öfvergångs-

led på vägen till *verldsfred* och *allmän afväpning*. Hon grundar sin mening om nämnda företeelser som öfvergångsmoment därpå, att »den väpnade fredens» kraf med nutidens stridssätt bli oerhörda och bestämda, ej af folkets eget val, utan af de stridslystna grannarnes åtgärder för samma s. k. »väpnade fred», samt därpå, att värneplikten drabbar *hela* folket, tager dess både materiella och andliga krafter i bruk, och offerar millioner åt krigets ödeläggelse, där förr yrkeshärar på tusenden eller hundra tusenden kämpade. Men genom denna, alla samhällsklasser drabbande, mångdubblade tillökning af lidande, genom dessa hela nationen utarmande förluster af lifskraft och skaparekraft, skola krigens slutligen blifva folken så förhatliga, att de lära sig varaktigt älska och trygga freden, att de med andra medel än vapnen söka vinna de önskemål för sin utveckling, hvilka de *hittills* ofta endast med dessa medel kunnat uppnå.

Författarinnan påpekar att såväl antalet som halten af de skäl, hvilka anföras mot fredstanken, bli allt ringare. Hon erinrar om att den »dröm», som den amerikanske smeden Elihu Burritt på 1840-talet gaf ord åt, redan 1889 fått uttryck i en verldskongress med ombud från 100 fredsföreningar — hvilka hvar på sitt håll arbeta för att inom nationerna fostra en sådan anda, att krigens småningom skola varda omöjliga, emedan trycket från hvarje lands fredsälskande majoritet skall bli starkt nog att kunna kväfva den uppblåsande krigslusten hos folkets minoritet. Frågan gäller att skapa nyssnämnda majoritet. Och innan den är skapad, kan det icke bli tal om afväpning.*

Men när detta skett, när tidssamvetet öfverallt vaknat, när ett modigt, ett hänsynslöst krig mot kriget förts af folkets äldste män och kvinnor inom *folket själft* — och inom *alla* folk — då skall den dag slutligen komma, när det visar sig att det *icke* var profetiska ord, de, som så ofta anföras efter den gamle Moltke: »att den eviga freden är en dröm och icke ens en skön dröm.»

Så långt den tyska författarinnan.

Med anledning af våra egna förhållanden vill jag tilläg-

* Den här sammanfattade tankegången blef också på verldsfredskongressen i London 1890 framställd af en svensk, riksdagsmannen redaktör F. Borg, som dervid rönt lifligt bifall. Skapandet af ett starkt fredsparti i alla land måste, yttrade han, föregå afväpning — ty annars ger man sig till pris åt våldet.

ga några ord. I öfvergångstider som vår slites man ofta mellan två olika kraf: det *varandes* och det *vardandes*. En gruppering i konservative och liberale låter ej alltid göra sig med afseende å dessa båda kraf. Ty vi erfara vanligen verkan af en bevarande och en förnyande tendens inom vår egen själ; en, som sträfvar att hålla oss kvar vid det, hvarvid vår känsla bundit sig med tusende rötter; och en annan, som söker rycka oss upp ur den jord, där vi sålunda rotats, och plantera om oss på en mark, där växtkraften skall kunna ökas.

Om individen eller folket befinner sig i ett läge, där omedelbar handling kräfvess, kan denna slitning blifva ödesdiger; och äfven under andra förhållanden verkar den söndrande i vårt inre och förlamande på vår verksamhet utåt. Kunna därför de stridiga elementen försonas — må det då ske ju förr ju hellre. Måste man välja att följa endera inflytandet — må man då göra detta ju förr ju hållre.

Vi stå nu i vårt land under inverkan af två sådana, sins emellan svärförenliga, tendenser.

Å ena sidan hafva vi fosterlandskärlekens heliga känsla, som kräfver sitt uttryck i sträfvan för en »värnad fred», ett tillstånd af försvarsduglighet, som skall kunna trygga allt det, hvilket vi älska som uttryck af vår nationalitet, älska så, att hjärtat krymper samman af fasa vid blotta antydyan att vi en gång skulle kunna komma att dela eröfrade staters lott, den att stycke för stycke mista den arfvedel af folklig individualitet och fri själfbestämning, som fädernes arbete åt oss samlat — allt detta *varande*, som vi sammanfatta med det enda ordet: fäderneslandet. Fäderneslandet — detta inbegrepp af barndomsminnen och naturintryck, af saga och sång, af lag och sed, hvilket blifvit oss så dyrbart att vi — skilda från detsamma — känna blicken tåras, om vi höra vår moders tungomål; att vi, som en ung skald uttryckt det: »längta stenarne och längta marken» i vår fattiga hembygd.

Och å den andra sidan hafve vi människokärlekens heligare känsla — den hvilken, lefvande hos alla tiders äldste andar, första gången blef verldsmakt, när nationalitetens skrankor brötos med de orden: »Här är icke jude eller grek».

Denna broderlighetens tanke var dock under årtusenden folken för stor. Genom nationalitetsidéen, med allt hvad denna äger af storhet och småsinne, uppoeringskraft och

förtryckarlust, mod och öfvermod, vidgande hänförelse och förkrympande fåfänga, strålände högsinhet och skändlig orätrådighet, har den stora tankens väg måst gå. Människorna hafva lärt sig vidga sina hjärtan genom att de omslutit först familjen, sedan stammen, sedan fosterlandet — nu börja de varda stora nog att omsluta menskligheten.

De mäst utvecklade individer hafva redan nått därhän att de öfver nationalitetens begrepp sätta humanitetens; icke i tillämpning af det föraktliga *ubi bene ibi patria*, men i den allvarsfulla stämning, åt hvilken den finske skalden Tavaststjärna gifvit ord:

Där komma tider, då vår split är all
då nationaliteters kamp och fall
ej mer som världshistoria rör mig;
då samarbetets stora frälsarkall
En värld i spillror nyförena skall
Det är den enda tro som lyckliggör mig.

Därmed vill helt visst denna diktare — lika litet som någon annan tänkande människa — uttala någon förhoppning om nationaliteternas *upphörande* i egenskap af s. a. s. nationella individualiteter. Det finnes intet hinder att tro världsfreden förenlig med fortvaron af allt *det* nationellt egendomliga, som ger omväxling och rikare innehåll åt mänsklighetens kulturlif. Lika litet som de individuella *personligheterna* upphört, sedan de lämnat från sig själfhämdens rätt, eller landskapsindividualiteterna upphört, sedan de enats till ett land, och ej betrakta hvarandra som fiender inbördes, kommer en kulturvidrig likformighet att bli följden af den nationella partikularismens och egoismens aftagande, af nationalfåfängans och nationalhatets bortarbetande. Uppfattningen af *staten* som det nationella enhetsbandet — hur löst sammanfogad af skilda element denna stat än må ha varit — denna uppfattning har redan vikit för åsikten att den folkliga, språkliga enheten är den afgörande för begreppet fosterland. Och sträfvan att främja de nationella enheterna i så måtto, är ett led med i den viktiga utvecklingen emot fredstanken, ty i och med stärkandet af nationalitetskänslan i detta afseende, har man också minskat möjligheten af eröfringskrig, riktade mot folkligt samhöriga landområden. Nationalitetstanken är för ehvar, med syn för historiens sammanhang, fredstankens föregångare och dess

medarbetare. Den egna nationalitetens häfdande har emellertid hittills inneburit rätten till våldsdåd mot andra folk, som sålunda endast genom nya krig kunnat bevara *sin* frihet eller återställa *sin* nationalitet. De bragder, de offer, som dylika krig för friheten och folkligheten inneburit, bli alltid minnesvärda som uttryck af det på sin tid äkta mänskliga. Men utan att glömma det stora i förtiden, kunna vi hoppas på ett än högre skede, när *sådana* personlighetens offer icke längre skola krävas; när de förhållanden och de känslor omdanats, som gjorde dem till nödvändiga medel för utvecklingen.

Det beror på mänskligheten själf *om* vapnen skola förblifva det enda, tungt vägande skälet vid den *nationella* personlighetens själfhäfdelse och utveckling till allt högre frihet. Det ofta hörda talet att »om man vill nationalitetens bevarande, måste man vilja försvara sig, ty ett tredje finnes icke» gäller samtiden allena. Ty det gifves ett tredje, hvilket gäller framtiden. Men denna framtid kommer icke vår bön förutan. Den kommer endast i mån af vår egen energi att skapa den. Detta sker icke genom att i detta ögonblick kasta vapnen, men genom att i fredstanken fostra de generationer, som icke mera skola kunna *förmås att bruka dem*.

Och under denna uppfostran kan man mycket väl ha blicken fäst vid försvarsrörelsens berättigande från nutidens synpunkt. Men försvarsrörelsen måste göras till uttryck för en *nationell* frihetskärlek, icke därjämte till medel för en militärisk samhällsuppfattning. När man söker lära ungdomen att svärdet ännu *kan* komma att behövas, må man då också lära den att med andra handen fatta murseslivan med hvilken man arbetar på det egentliga *målet*, uppbyggandet af den sinnesriktning hos nationerna, som skall göra världsfreden möjlig. Krig mot kriget är redan på allvar börjad i Europa — krig för den frid på jorden, om hvilken nu *predikats* i kyrkorna snart 2000 år, men som icke skall bli verklig innan ett kraftigt, medvetet arbete riktas på att utrota just de känslor, som främja krigstillståndet, att inorganisera just de känslor, hvarigenom det militära skedet skall komma att höra till det förflutna och *nationernas sammanväxning** kan börja. Denna sam-

* Se de båda vetenskapliga arbetena: *Om nationernas sammanväxning* och *Om segmenteringens betydelse* af Gustaf Björklund.

manväxning är förestående lika visst som en gång fylkenas till landskap och landskapens till land. Frågan gäller icke om denna organiska utveckling skall ega rum, utan endast *huru snart*.

Önskar man påskynda fredstankens seger, blir försvarsfrågan icke så enkel som för dem, hvilka endast önska en väl värnad fred och därför endast ha tanken fäst på rustningar till skydd för den nationella själfständigheten.

Det är i allmänhet den nyare lifsåskådningens representanter, som visa sig reserverade gent emot försvarsrörelsen, emedan de finna den hvila på antagandet att krigen äro ett ondt, som alltid kommer att fortvara; att de politiska, ekonomiska, sociala, nationella, psykologiska förhållanden, som framkalla krigen, i det hela äro oföränderliga — och att man således måste inrätta sig efter de förhånden varande förhållandena, samt göra sig väl beredd att värna sig mot fridstörande möjligheter. De mena att det endast finnes *ett* val: att rusta *eller* att tvingas till krig och sålunda — om man är oberedd — förlora sin själfständighet. De hafva till lösen det gamla ordspråket: »om du vill freden, bered dig på kriget.» Men de förbise att detta »beredande» kan få den *karaktär*, att man framkallar krig genom att väcka grannars farhågor och sin egen krigslust, i den grad att den »värnade freden» plötsligt öfvergår till den väpnade offensiven. Den försvarssträfvan, hvilken ej går samman med det enda, på längden verksamma sättet att värna freden, nämligen motarbetande af militarismens ande och de krigiska idealen, kommer icke att bli fredsvärnande.

Så länge militärerna, som en framstående riksdagsman enskildt yttrade, hysa den meningen »att folket är till för dem, ej de för folket»; så länge regeringarne behålla rätten att störta folken i krig; så länge yrkessoldaterne (som hos oss de indelta knektarne) betraktas som det beständes yttersta värn mot frihetsrörelser inom folken; så länge man vet att vapnen kunna brukas ej blott *mot* utländske förtryckare utan *af* inländske till stöd för murknade, annars fallfärdiga institutioner — så länge blir försvarsrörelsen icke sedd med fullt förtroende af framtidsmänniskorna inom något land. Och minst hos oss, där försvarsrörelsen under de sista årtiondena varit präglad af så mycken partilidelse, så mycken klass-egoism, så mycket vankelmod. Vi ha bevittnat huru en enda klass — jordegarne — utskrikits som fosterlandsför-

rädare, emedan de haft nog godt historiskt minne för att veta, att de skulle få vänta mycket länge innan de gamla, af dem öfverklagade, orättvisorna skulle afhjälpas, ifall det ej skedde i samband med nya åtaganden. Vi ha sett så många konstlade opinionstormar rasa, för att blåsa fram det eller det förslaget. Vi ha bevittnat huru regeringens eget förslag 1883 motarbetades från de håll, där man minst kunnat vänta det; vi ha sett — Men jag afbryter, ty listan skulle annars bli mycket lång på allt det märkliga vi i försvarsfrågan sett. Jag vill hållre påminna om ett och annat som vi *icke* sett, t. ex. allvarliga reformatoriska planer, konsekvens och sammanhang i så väl förslagen till nydaning som i äskandet af anslag till ett försvar, hvilket, trots alla de millioner, hvilka år från år beviljats, dock ständigt förklarats vara »det samma som intet».

Under sådana förhållanden blir frågan: om man är »försvarsvän» eller ej, en mycket invecklad fråga, och en, med hvars besvarande i ena eller andra riktningen, graden af ens *fosterlandskärlek* alldeles icke är afgjord.

Att klassegoism, slapphet och patriotisk likgiltighet finnes inom den s. k. »försvarsnihilismen», hvilken under dessa sista 25 år utbredt sig i landet, det är visst. Men i denna »nihilism» finnes *också* en nyvaknad och positiv öfvertygelse om att, jämte arbetet för landets värn, bör gå arbetet för dess utveckling i *alla* afseenden, och då ej minst utvecklingen från militarism till verklig, medveten fredskärlek. Och en sådan fostras ej genom att man någon gång talar om »krigets ryslighet.»

Den uppstår blott när man hyser den lefvande öfvertygelsen: krig är på nuvarande utvecklingsgrad ett brott och det skall afskaffas.

Till en sådan lefvande öfvertygelse är man ännu blott undantagsvis kommen i våra samhällen. Icke ens de, som i kristendomens namn påpeka krigens brottslighet, kunna komma till tals mot det gammalmilitäriska samhällsidealet. En fredsvän som Tolstoy får sina böcker förbjudna i Ryssland; helgianerne, som af kristlig öfvertygelse neka göra sin värneplikt, få hos oss fängelse. Och i Tyskland äro den ortodoxa kyrkan och ortodoxa militarismen så samhörande begrepp, att en militär*, som nyligen skrifvit en allvarlig

* Egidy: *Ernste Gedanken*.

och värdig skrift för Kristi kristendom, för fridens och kärlekens lära, *mot* statskyrkans kristendom, han har fått sitt afsked: en militär får i Tyskland nämligen icke tro på Kristus utan endast på Luther.

Befinner sig redan den enkla urkristendomen i strid med militarismen, så möter denna den nya tidens tankar med än mer ovilja. Det är beklagligt att en organiserad försvarsrörelse uppstått hos oss samtidigt med reaktionärt motstånd mot allt reformarbete — ty ehuru dessa rörelser icke *behöfde* gå jämsides, göra de det dock ofta; historien visar att de *försvars*-rörelser, som tillika varit *frihets*-rörelser, äro få, men de, som urartat till motsatsen, många. Och denna erfarenhet gör betänksam. De fosterlandsvänner, som tillhöra den nya tidens åskådning, frukta sålunda att försvarsrörelsen hos ungdomen skall uppjaga de känslor af stridslust och nationalhat, som måste motarbetas i fredstankens intresse; och de kunna *icke* se att försvarsrörelsan ännu ter sig som inledning till en verklig och folklig lösning, vare sig af försvarsfrågan eller af de många andra reformspörsmål, hvilka lefva i vårt folkmedvetande.

Först när arbetarne från stad och land, när ungdomen vid skola och universitet börja finna att de tunga ok aflytas, som tynga deras skuldror; när allas kraf på full tros- och yttrandefrihet varda tillgodosedda; när ett, genom allmänna rösträtten framdrifvet, lifskraftigt reformarbete börjat på statens, kyrkans, samhällets områden — då först skall talet om att med alla krafter värna det *sålunda* frigjorda fosterlandet klinga samman med *hela folkets känsla*. Då skall försvarsrörelsen icke bli fruktad som sista rest af en reaktionsperiod, utan aktad som ett led med i det nydaningsarbete, genom hvilket medlen för folkens försvar slutligen skola kunna bytas mot endast medel till folkens förbrödning.

Folkens framtidstankar bådass i ungdomens sånger. Och med äkta diktarsyn har en ung skald nyss tagit till ordet på ett sätt, som funnit genklang i mångtusende hjärtan i vårt land. *

* Revelj.

(Vid Nordiska festen i Lund den 3 mars 1891.)

Hvad gör du, Sveriges ungdom,
Där du leker i stilla frid,
Sjunger de gamla visor
Och ledes icke därvid?

Att fredsidén också hör med till det denna den klar-
yakna ungdomens framtids tankar, därom vittnade samme
unge diktares poem vid Lundastudentens oppositionsfest mot
Karl XII:tes-festen i höstas. Och att denna idé växer fram

Det fans en tid, då studenten
Gick främst i framtidens hord,
Då Sveriges folk fick toner
Och tankar från Lundagård.

Är sången söfd, är dikten
Död i de söfda land?
Fins ingen flammande sträfvan,
Som sätter ungdom i brand?
Fins ingen tro, som väler
De multnade tempelhus,
Och intet hat, som kan skrudas
I perlande tone-brus?

Ack jo, i tusende hjertan
Fins längtan, som äskar form,
En tro, som skälfter af stridslust
Och väntan att gå till storm —
Till storm mot dogmer som grina
Sitt hån åt friskt-förnuft,
Mot allt det gamla, som stäcker
Vår åtrå mot sol och luft.

Ty ingen dikt kan lefva
På tankar, som dött en gång,
Och drömmar, som redan ruttnat,
Ej lyfta ett bröst till sång.
Gif sol åt unga idéer,
Gif mark åt ungdomens tro,
Och sångens skall åter dofta,
Och diktens blomster gro.

Jag vet, här finnes ibland oss
En modig och stridbar flock,
Som drömmer om segerdagar,
Där den slumrar i vapenrock! —
Hvi töfven I, kamrater.
När morgon i öster står? —
Hundra viljor i harnesk,
Och segern är säkert vår!

hos ungdomen, i samband med ett *nytt begrepp* om fosterlandskärlek och en *ny ande* i fosterlandsförsvaret — detta är ett af de för kulturen i vårt land mest gynnsamma tidstecken.

Ellen Key.

Och då skall ungdomen skapa
Ett Sverige att kämpa för:
Med forskning förutan feighet
Och sång, som vårt hjerta rör;
Ur tusende ådror väller
En dikt, som är fosterländsk;
Och då blir det åter en ära
Att häfda sig sjelf som svensk!

Adolf Strömstedt.

Från Parkett.

Om man begär ett bevis hur Stockholmsmyndigheternas slapphet och oförtänksamhet att bevilja rättigheter åt snart sagdt hvilken teaterkrog som helst, vare sig i stad eller på Djurgård, verkat på den allmänna smaken och mottagligheten hos publiken, så har nog innevarande teatersäsong kunnat framvisa icke blott ett utan många sådana och flera af ganska amper beskaffenhet. Faktum är att variétékonsten hållit sitt intåg på samtliga Stockholmsscener utom de kungliga, af hvilka Dramat. Teatern i denna konkurrens fann sig nödsakad återvända till sin gamla kärlek, cocotte-repertoiren. Man vet ju hur många stora cocotter börjat på variététribunen; tänkte kanske teaterstyrelsen, gen I det närvarande, så ge vi det tillkommande och visa hur det går för f. d. variété-divorna när de blifvit baronessor d'Ange. Jo, det tar ju en ända med förskräckelse, som är moralisk, ergo äro vi moraliska, vår teater, notabene. H. S. B.

Detta vackra resonnement till trots, kan man dock ej neka riktigheten af åtskilliga de tillvitelser, som haglat öfver Dramat. Teatern från olika lager inom pressen, äfven om man stundom roat sig med att måla den lede på väggen. Särskildt hysa vi intet förbarmande med teatern i de fall, då det varit lättaste sak i världen att undgå anmärkningarne. Så t. ex. kunde man ju så lätt fortfara med att ha Strindbergs Mäster Olof på repertoiren och ge den då och då, särdeles som flera roller äro dubbelrade eller kunna dubbleras. Nu har man fått bevittna det unika skådespelet att teatern blifvit klandrad för uraktlåten Strindbergs-spelning af tidningen — Vårt Land. Men klandras teatern ensidigt endels, så berömmes den ensidigt endels. Det ser nästan ut som från visst håll teaterns lof och pris tagits på entreprenad med rörande ifver att urskulda dess fel och förgylla dess förtjenster. Det ena får således hjälpa det andra.

Att teatern är utan *all* ära kan åtminstone ej påstås. I Sudermanns drama gaf teatern en af dessa pjäser, som kunna kallas konversationsstycken i den mening att salongskonversationen på middagar och supéer deraf fått en riklig (och välbehöflig) näring. Denna pjäs liksom Galeotto *säger något* och detta är mycket nog i dessa tider af skimrande snömosdramatik med ett innehåll, lagom att lägga på en knifspets att förgifta en svala med. Publiken får i »Ära» en påminnelse om Hamlets evigt återgående: »allt är relativt». Den får här se en af sina vanligaste fördomar i bengalisk belysning, grön, så den ser riktigt hemsk ut, liksom i »Galeotto» en af sina vanligaste laster. Hvad är nu att säga om teaterns uppfostrande magt? Har man i vår societets salonger efter Galeotto idkat mindre förtal, mer skonat sin nästa, visat sig mindre fintlig att »sätta hop namn», som det heter? Mina läsare kunna ju sjelfva tänka efter. Emellertid gör teatern sin pligt då den ställer upp en spegel åt samtiden, det blir sedan denna senares egen sak att spegla sig så att någon nytta åtföljer nöjet. Sudermanns spegel är i tekniskt afseende särdeles väl anordnad, klart glas utan skarvar och en prydlig, hvarken för stor eller för liten ram, utan tvifvel som dramatiskt arbete betraktadt en stjärna äfven inom en mer lysande dramatisk litteratur än den nuvarande tyska, hvars beskaffenhet torde vara alltför känd för att behöfva närmare karaktiseras. Dram. Teaterns framgång med »Ära» kan sägas vara förtjent. Alle man voro på sin plats och alle man gjorde sin pligt. Främst skulle vi vilja sätta fröken *Ahlander*, som genomlefde sin rol på ett sätt så kraftigt och så illusoriskt, att man omöjligt kan efteråt genomläsa hennes scener utan att i öronen höra hennes mäterligt återgifna underklass-tonfall, denna skickligt blandade sammansättning af medfödd godhet och simpelhet, enfald och qvinnoslughet, i det yttre en lysande fotografi från bakgården. Hon sekunderades godt af hr *Thegerström*, som dock kanske bort vara ett gram fryntligare, af fru *Hartman*, som visat urskiljning, takt och beherskning i ett parti, som hon påtagligen åtagit sig af lofvärd konstnärsambition, af fröken *Söderman*, som rätt lyckosamt vågat alternera med fru Hartman och i yttre måtto gifvit Alma en mer realistisk sann skepelse, i hvilket senare fröken *Behrens* och hr *Envall* hvarje aften väckt *succès de terreur* i denna teaters salong, så van vid snygga herrkläder och fröken Augusta Lundins klädningar. Länken mellan rännsten och salong, hr *Palme* gaf ingen yttre illusion af praktisk affärsman, härdad i livvets bränningar, från hvilka han bör

medföra ett friskt saltsjöstänk. Litteratören i Galeotto satt ännu för mycket kvar i denna nya indignationstyp, som ej gjorts så ny som den bort göras. Hr Palmes starka sympati för sin rol medför en viss innerlighet, en omedelbarhet, som alltid gör godt intryck och ej sällan verkar medryckande. Men dessa goda detaljer skulle vunnit på om hr Palme mer uppfattat af sig sjelf och mer sökt att intränga i *hela* den person, han hade att framställa. Robert får icke i allt uppslukande grad framställas som ett knippe nerver. Hans kraft bör vara mera lefnadsfrisk, mindre blekt nervös och hysterisk. Framförallt bör denne folkets son ej framställas så blaseradt pessimistisk och blodlöst hyperideel. Hans själ är aristokrat i ordets bättre bemärkelse, men hans uppträdande bör ej vara aristokratiskt i ordets sämre. Ett plus af naivitet skulle specielt verkat uppfriskande i de stora konfliktscenerna. Styckets föresyn och försyn är naturligtvis hr *Fredrikson*, hvars repliker stundom klinga hjertevarmt och hjertegodt, utan tvifvel en stor uppoffring på konstens altare. Grefve Trast torde väl i verkligheten tetta sig något annorlunda än hr Fredriksons cirklade diplomattyp, men hur det är så pryder han stycket och ger anledning till många reflexioner med sin bon sens och många småleenden med sitt ordrytteri, särdeles då han får återgå till ironiens och malicens rymder, der han sköter silkespiskan med mästerhand mot de arma Berlinergorillorna, klippta och skurna ur *Fliegende Blätter* med stor talang af hr *Hartman* med sväger. Hr *Bäckström* som gyllene bracka torde ej gerna kunna öfverträffas i åskådligt klagörande hvad *denna* ärans typ bär i skölden. Fröken *Klefberg* och hr *Borgström* hjälpa honom deri förträffligt. I denna förpestadt ärofulla atmosfer är fru Bäckströms Leonora ett friskt vinddrag. Hon spelar denna rol med sina ögon, der man vexelvis läser hennes harm mot den milieu der hon växt upp, hennes längtan efter ett bättre, hennes isande förakt för Berlinersnobbarnes ömma insinuationer och hennes trofasta kärlek för barndomsvännen, för hvilken hon i en med inspiration spelad scen bryter med allt och alla — med »Äran»!

Med »*Ruy Blas*» ville teatern riktigt täppa belackarenom munnen till. Ingen skam att bjuda till. I afseende på sjelfva dramat var nog valet godt, ifall väljas skulle bland dem Hugos arbeten. Denna dram är den bäst bibehållna bland dem alla och har än i dag sitt apropos såsom ett häfdande af intelligensens aristokrati öfverallt der den finnes. Visserligen kan man ej undgå att dra på mun åt diverse tekniska otympligheter och

förvånas åt hjeltens oförklarliga flathet och mesighet då konflikten skall afgöras, men å andra sidan smeker och eldar än i dag den praktfulla diktionen, notabene på grundspråket och ej i den Vestinska öfversättningen, som utvisar en förtviflad strid mellan bästa vilja i världen och en förmåga, som nog icke var den bästa i världen.

Hr Palme spelade titelrolen med den rätt som hans lyriska skaplyne gifver och han hade också flera glänsande ögonblick, men det var blott ögonblick. Den kraftiga naturen hos mannen af folket lyckades ej hr Palme klargöra ens i detta romantikens alster. Derfor föll också den stora scenen i tredje akten, då underklassens friskhet och styrka säger sitt ord mot öfverklassens ynklighet och straffbarhet. Det är blixtrande revolutionär glans i denna scen, men — den kom ej till sin rätt. Här skulle hr Skånberg utan tvifvel bättre tillfredsställt. Som förofrigt hr Skånbergs kandidatur till rolen uppstälts ej blott från det kända partiska hållet, utan ock från flera andra sidor, borde man åtminstone medgifvit honom att alternera, äfven om han ej ännu förmått återge t. ex. femte akten med den omedelbara glöd och innerliga hängifvenhet, som hr Palme, i hvars ojemna framställning likväl slutet var oblandadt godt. Vid fröken *Zetterbergs* drottning voro knutna så många förhoppningar att det var väl att åtminstone hälften till fullo realiserades. Adelaide Ristori har uppenbarligen fått så mycken bugt med fröken Z:s för scenen olämpliga stämna som det är en dödlig möjligt. Qvarstå göra några obehagligheter af den anledning att der ingenting fins att taga der har kejsaren förlorat sin rätt. Fröken Z. har nu fått medium i sin röst, visserligen icke synnerligen fast och expressivt, men dock något. Hon har vidare lärts att i fortissimo gifva sin röst vederbörlig tragedienne-klang och stöta ut teaterskrin efter konstens alla regler. Till det yttre anteckna vi med nöje en något mindre kantig plastik och en delvis sevärdare gång, ehuru i dessa stycken mycket ännu icke är som det borde vara. Fröken Z:s goda hufvud märkes alltid i hennes uppfattning af karaktären. Den hon gjort sig af drottningen i denna dram är också skarpsinnigt studerad och konsekvent förd till slut. Vi förvåna oss dock öfver att en elev af Ristori ser sakerna i smått så mycket som fröken Z. i denna rol. Hon spelar dock en drottning i flydda tider och i Spanien och i ett romantiskt drama, hvadan en viss värdighet och hållning ej skulle skadat det hela, liksom ock vissa detaljer skulle vunnit på en mindre minutiös penselföring, mer lämplig för en psykologisk

dram i våra dagar än för Victor Hugo. Mer i dennes stil spelade hr *Hillberg*, som till försvar för sin hemska maskering kan anföra att det nog inträffat i världshistorien att bofvar också sett ut som bofvar. Oafsedt en något otydlig gestikulation, gaf hr H. en slående klar bild af den äldre Bazano. Den yngre företrädtes med ledighet och schwung af hr *Personne*, hvars fjerde akt skulle vara odeladt nöjsam om man här kunde förjaga minnet af Constant Coquelins gudomligt humoristiska, sprudlande qvicka och glada, men också nobla och stolta Don Cesar. Dessa franka tonfall af den metalliska rösten, dessa ovärderliga mimiska konststycken, denna humorns saft och geniets eld öfver det hela! Hr *Personnes* prestation i och för sig är emellertid all aktning värd, om vi ock tro att hr Hartman här varit bättre på sin plats d. v. s. hr Hartman från 70:talet, som firade rättvisa triumfer i Dennerys gamla dram. Bi-rolerna gäfvos med ett undantag på tillfredsställande sätt och uppsättningen gjorde hr Hillberg all heder. Den var splendid. Skada blott att den enligt officiell communiqué »tog så mycket rum» att »pjesen måste nedläggas». Man kan ej vara artigare mot en genstörtig, Biancafrossande publik.

Att återfånga denna publik med dess lätta smak har man, som ofvan nämnt, upplåtit »Le Demimonde»-salongerna på nytt och äfven levererat en nyhet, Margot, der dygd och odygd skönt balancera hvarann.

Dumas' skådespel är som tekniskt mästerverk värdt att ihogkommas och för ytans skimmer kan man ju blunda för den halfva moral som här med salvelse predikas, liksom för den qvickhetens fernissa, hvarmed synd och skam öferskylas. Om man så vill. Annars blir man snart led vid dessa gamla pariserförhållanden, som icke ens ha nyhetens behag och skulle måhända lemna den långa representationen i sticket långt före midnatt, såvida ej Dram. Teatern vore så ovanligt underhållande och sevärd i denna komedi-tragedi. Redan Myrstedt & Stern göra sitt till att hindra åskådarnes sömnlust genom expositioner af allehanda grannlåter, som sticka i ögonen, lämpligt nog i en falsk juvels salong. Juvelen var denna gång fru *Fahlman*, som ej är så barmhertig mot Suzanne som Olga Björkegren, hvilken mera spelade i stor stil och sökte tant bien que mal realisera en Marie-Madeleine. Fru *Fahlmans* spel är kanske ej så effektivt, men hon ställer figuren mer inom tafans ram än sin illustra föregångerska och spelar bättre i styckets stil. Man tror mera på fru *Fahlmans* Suzanne om man ock — gråter mindre.

I vissa viktiga detaljer har fru F. ej oväsentligt reformerat den Björkegrenska framställningen, såsom i fjerde aktens stora finalduett, der fröken Björkegrens och hr Hartmans uppträdande kommo de elaka Upsalastudenterna att fråga: »Hvarför tar ej den stora Suzanne och stoppar den lille Raymond i fickan för att få slut på kalabaliken?»

(Denna »combat» var nu klokt betydligt reducerad.)

Fru Fahlman förstår förträffligt att återge Suzanne både såsom *falsk* och såsom *juvel*. Så länge denna Suzanne beherskar sig vill det ett öfvadt öga till att se i henne annat än en grande dame. Men det kommer ögonblick då pignaturen sticker fram och då är fru F. förtäfflig att skåda med sina äkta franskt vulgära gester, som man i Paris får se i något förstadshörn då ett par »commères en rage» träta och agera. Denna Suzanne är affärsmenniska framförallt och af »Cameliadamens» »renande kärlek», som fröken Björkegren, svag för det romantiska, ej försummade passa in äfven hos camelian Suzanne, märker man ej mycket. Det är ej Raymond, denna Suzanne glöder för, det är le beau monde, dit dennes kärlek är trappsteget. Derigenom gör fru F. Dumas den tjensten att styckets upplösning förefaller mindre motbjudande än annars, äfven om det alltid måste vara oförklarligt att hon så *snabbt* går i fallan i det onekligen lömska försätet. Fru F., som mycket klandrats för sin fula resdrägt i första akten, har stoiskt bibehållit densamma som en mörk bakgrund mot de vackra, ljusa sidenkjolar, som bilda en värdig ram åt de följande akternas bländande uppenbarelse.

Ännu ett skäl för pjesens återkomst på affischen är hr *Fredriksons* resonöortalang, som i denna pjese står på höjden af glans och prakt. Hr F. har här anlagt ungdomlig masque, han har återkallat sitt utseende från 60-talet med uppstruket, lätt brändt hår och gud vet om han inte letat fram ur garderoben sina dåvarande kostymer också. I alla fall är hr F. en Olivier hors ligne. Icke ens Delaunay kan i *denna* rol jemföras med hr F. Delaunay var som Olivier snart tillgjord, föll in i sina primo amoroso-tal och tycktes så ohyggligt njuta af sin vackra röst och sin excellenta diktion att åhöraren till slut blef full af skratt. Hr Fredrikson beherskar både sig och rolen med långt större fulländning och vissa detaljer t. ex. persiko-tiraden borde för alla tider förevigas i någon fonograf, som aldrig blef tyst.

En glad återuppståndelse af den gamle unge *Victor Hartman* fick man nöjet se i Raymond. Om ock fjerde akten numera är hr H. öfvermäktig, så var han dess bättre att se och höra i de

föregående. Det gamla nöjet att höra hrr Hartman och Fredrikson konversera på Dram. Teaterns scen har länge hört till sällsyntheterna. Nu njöt man mer än vanligt deraf, särdeles som sufflören fick säga — ingenting.

Birolerna gäfvos bättre förr i världen. Fröken *Ahlander* gaf nog grefvinnan med vanlig intelligens och påpasslighet men borde ej ha ålagts spela den rolen, som bättre passat fröken Klefberg, fru Hartman skulle, som hennes Margot utvisar, bättre passa i Marcettes på branten stående rol, der fru *Bäckström* var alltför snöhvít och idealisk, och hr *Rydgren* kunde väl ha ersatts af någon annan, som gjort Hippolytes tråkiga rol mindre tråkig. Fru *Rundberg* i fjerde akten gjorde en liten dräplig pariserskizz à la Gavarni, men i det föregående fattades natur och abandon. Samspelet var åtminstone öfverallt der hr Fredrikson spelade första fiolen af utmärkt verkan och den långa pjesen höres till slut af de flesta i salongen, vackert så i dessa nervösa tider.

Vi nämnde *Margot*, fru Hartmans senaste creation, när detta skrives och utan tvífel en af hennes bästa med fästadt afseende på rolens motigheter. Det gäller här att hålla balancen på ett alldeles särskildt sätt och som minsann ej är det lättaste för fru Hartmans talang, som så lätt brukar dragas mot det chargerade. Margot skall göras ingéuue men med hållning och ordförråd af en friponne. Skådespelerskan är här så lycklig att i sin friska naturel, sina rosenkinder och azurögon ha bundsförvandter som sprida en doft af oblandad naturfriskhet och frihet öfver denna något vågade blandning af ananas och cayenne, klosternovis och cascadeuse och hon — *håller* balancen, ja hon förstår att blanda erfarenhet och omedvetenhet om hvarann i vissa scener på ett verkligen betagande sätt. Att Margot i sista akten förlorar sig är icke hennes utan författarens fel, hvars spiritualitet redan i första akten börjar tryta och som sedan gradvis faller af. Margots resonnementsparti med skogvaktarn lär förförligt vara en hyllning åt Comédie-Françaises dygdiga publik. På Vaudeville hade hon tagit gubben och på Palais Royal sprätten, men på Dram. Teatern borde hon gått ogift ur leken, att döma efter publikens omdömen och hållning. Som det nu är kunde hon verkligen lika gerna fått taga sin välgörare, fastän på ålderdomströskeln, när ju dock *några* ömma känslor binda henne vid honom. Att skogvaktarn är stark och ser bra ut lär väl föga bättre garantera det äktenskapets lycklighet, särdeles som styrkan antydes skola utmytna i bastonad. Hr Skånbergs

kraftfulla kejsar Wilhelm II-typ tycktes nästan understryka denna framtidshägring för den arma lilla Margot, som förefaller åskådaren lika vilsekommen vid pjesens slut som vid dess början, hopkrupen bakom skärmen i ett ungarlsrum.

Den gamle ungarlen med sin begynnande resignation och härförändring ligger ej riktigt som uppslagen för hr Fredrikson, för hvilken godmodighet egentligen faller sig svår och det må beklagas att hr Hedin ej vågade anstränga sig med denna stora rol qväll efter qväll. Att hr Fredrikson här som alltid »säger sina saker» med vanlig framgång är ju onödigt att omtala, mer nämnvärdt är väl att han i de begge första akterna säger dem på ett ovanligt sätt, men lämpligt för rolen och fullt af karakter liksom uppträdandet i öfrigt. Främst bör påpekas första akten. Men den tredje kröner alldeles icke verket. Hr F. står der tydligen ej längre ut med att trippa omkring som en gubbe och gå krokig och göra pèr-noble-gester, den medelåldrige resonnör-eleganten från tusen och en teaternatt kommer der igen med alla sina tillbehör liksom för att riktigt inpränta att det varit hr Fredrikson och ingen annan som skapat de föregående akternas vackra karakterstudie och som nu i tredje akten — tröttnat dervid.

Hr Bäckström som parisersprätt är mindre lätt att tänka sig. Mot utseendet vilja vi intet anmärka, ty det fins i Paris många sprättar som man förundrar sig öfver hur föga parisiska de se ut. Men komiken och spelsättet i sin helhet saknar karakter om än ej karrikatyr, men att t. o. m. en karrikatyr här kan accepteras blott den är fransk visade Coquelin Cadet med sin *Léridan*. Att en person med hr B:s figur och otroliga toiletter måste narra folk till skratt, behöfver för resten ej tillfogas. Det är blott prestationens konstnärliga värde som ej får anslås så högt, som man, tacksam för en skrattsalva, kan känna sig frestad till. Sprätten nr 2 var illusorisk i hr Hedlunds komiska utstyrsel. Fröken Åhlander var den enda af birollernas innehafvare, som hade något mer att göra och det gjorde hon bra. Dottern, som spelades af fröken Janson, visade hela tiden ett vackert småleende, hvilket fått namn af »lofvande anlag». De begge »irreguliera» hade svenskt hedersamma och stadgade representanter. Uppsättningen var lyckad nog, ehuru skogvaktarboställen uppenbarligen icke äro teaterns starka sida. Ett godt intryck gjorde fru Hartmans pianospel, som var *verkligt* och ej som annars på alla teatrar fingeradt, hvilket lurar ingen.

Margots estetiska värde torde ej behöfva många ord. Den

vanliga sauce piquante de Meilhac endast tillsatt med några modesta element att ej choquera Comédie Française. För resten någon gång quick, oftare banal, i det hela ej angående en svensk publik det minsta.

Om teaterns sista försök att vinna chancer för sorgspelet och klassikerna liksom om Svenska Teaterns Maria Stuart få vi yttra oss vidare i nästa dramatiska revy.

Hedda Gabler är namnet på Svenska Teaterns senaste försök att ställa sig i första ledet. Hvad är denna Hedda? Ett missfoster, svarar den stora publiken. En människa, svarar de invigde, de som *dyrka* och därför till husbehof suspendera både syn och sans.

Redan för länge sedan torde den reflektionen ha inställt sig hos den tänkande iakttagaren att Ibsens storhet ej skulle lida om han nu slöte sin dramatiska verksamhet eller åtminstone valde andra föremål för densamma. Ett snille må vara aldrig så stort, men att ur djupet af sitt medvetande framalstra människor af kött och blod, som röra sig i en omgivning, som det stora snillet för länge sedan lemnat och som sedan dess hunnit antaga nya formationer, det går ej i våra dagar, allraminst då frågan gäller ett arbete som tagit scenisk gestalt och som uppföres inför en publik, som är långt närmare platsen, der de af dramaturgen behandlade personerna uppträda, och som sålunda i första hand är i stånd att kontrollera om det som bjudes dem är verklighetsdiktning eller kammarfantasier. Hade det varit någon annan än Ibsen som skrifvit *Hedda Gabler* skulle man med fog kastat sig öfver honom för otillbörligheten att göra en dum parodi på »Kämparne på Helgeland», Hedda som vrångbild af Hjärdis, Einar af Sigurd, Thea af Dagny o. s. v., o. s. v. Nu måste man ställa sig undrande och spörjande till Ibsens uttryck om sin nya pjäs att han kokat ihop litet sattyg deri. Har det varit meningen att Hedda skulle verka diaboliskt, så har Ibsen sjelf sörjt för att den verkan uteblir. En demon måste vara hållen i stort. Hedda Gabler är en hjertans liten typ, småaktig, smågnatig, fatal och tråkig, värd en risbastu men hvarken skräck eller rysningar. Hon kan ej ens väcka det intresse en elak hvardagsmänniska kan väcka, ty hennes gestalt är så illa formad, hennes motiv så dunkelt antydde, att man akt från akt förlorar intresse och tålmod med henne till dess man är färdig ropa på därhusläkaren, då Hedda sjelf gör det klokaste hon gör i hela pjesen, tar sig af daga, hvilket hon sannerligen bort göra långt förut. Hon är som tagen ur en psykologisk

studie af en hospitalsläkare och uppståld på scenen beröfvad all motivering, all belysning inifrån och utifrån och icke ens som gåta intressant eller spännande. Tråkig, blott tråkig, det är saken.

Att göra något af en äfven blott som teatermenniska betraktad så gräsligt otacksam rol som denna, torde öfverstiga hvarje skådespelerskas förmåga. Icke ens Elise Hvasser med sin styrka i demonik skulle här kunnat uträtta något. Ännu mindre naturligtvis hennes dotter, hvars sfer ligger åt ett annat håll. Fru Engelbrecht gjorde dock allt hvad hon kunde, hon maskerade sig till en Messalina, hon underordnade sig slafviskt Ibsens föreskrifter, hvilka hon dock i ett fall utan tvifvel missförstått då hon icke gjort Hedda nervös. Visst är Hedda nervös, det fattas ingenting i denna singuliera dams behagligheter, det är icke det värsta för resten. Men hon är så genomgående elak, otäck och tråkigt elak och otäck, att den arma framställarinnan befinner sig som styrman på ett skepp utan roder. Hon gör de bästa ansträngningar att lotsa sig i land, men rodet fattas — haveriet är oundvikligt. Med undantag af fru Dorsch veta vi för resten ingen här disponibel skådespelerska, som skulle redt sig så pass bra som fru Engelbrecht, som är värd teatervännens hjertliga tack för den möda hon gjort sig, den intelligens, hon offrat på denna den fatalaste rolen i hela hennes repertoire.

Bipersonerna äro dessvärre för dramat mindre betydande och som ej sällan händer etiketterade. Disträit pedant med godt hjerta — hr Tesman, småborgerlig nyfiken gammal tant med dito — frök. Tesman, det misskända geniet, som super och rucklar och som vinner den gudomliga Heddas största sympatier — hr Löfborg, geniets tillbedjerska, enfaldig, uppoffrande, opraktisk — fru Elvsted, till hvars meriter dock hör att ehuru enfaldig och landsortsmessig dock ha del i ett stort framtidsarbete, en bok af utmärkt, epokgörande art, af hvilken man försigtigt nog icke får höra en rad, ett ord. Det är som bekant detta arbete som Hedda vid tillfalle kastar i brasan. Hvarför? Emedan det är Theas och Löfborgs »barn». Med sin kännedom om den inskränkta Thea borde hon dock veta bättre. Men jalousin kanske öfverväldigar henne? Visst icke, hon älskar ingen annan än sig sjelf, denna hulda kvinna, Löfborg tyckte om därför att han i hennes ungdom talade om sv—aktiga historier för henne, men vid hans naturligtvis snart följande kärleksförklaring — en pistolsmyning. Samma pistol räcker hon honom

till sjelfmord då han är utom sig att ha förlorat manuskriptet, som Hedda narrat från upphittaren och nu behåller och ger — pistolen i stället. Ett ögonblick tänker man sig: hon vill med detta manuskripts utgifvande såsom sin mans söka förskaffa sig den rikedom och ställning, som hon går och kälter efter. Nej visst icke! I brasan med det, det är »barn» af en qvinna, som hon ej fruktar och en man, som hon ej älskar. Sådana motiv har Hedda Gabler, som är skrifven af Henrik Ibsen.

Den äkta mannen här som i Frun från hafvet har det mycket tråkigt, men Ellida skyller då åtminstone på fattigdom som skäl hvarför hon tog sin man utan kärlek, den excellenta Hedda tog sin Tesman — af inga skäl alls. Men sedan är hon grufligt missnöjd på allt och alla och rasar öfver följder, som hon sjelf ytterst lätt kunnat förebygga. Hon hade ju platt *ingen* känsla för den friare, som blef hennes man. Att bli fru, få vagn och betjent och den der villan, som blef frieriets apropos, det var allt för denna Hedda, som tyckes oss sämre än den sämsta — — —

Hr *Ohlson* förtjenar erkännande för sin lyckade maskering och sitt i det stora hela träffsäkra spel som den stackars Jörgen, som han hvarken gör löjligare eller högtidligare än som precis på pricken nödigt är. Hr *Engelbrecht* är pjesens Mefisto och konverserar ledigt och uttrycksfullt, blott väl långsamt, med sin fru i ett par scener, som höra till de hörvärdare i stycket. Hans anläggning af figuren synes oss fullt korrekt. Einars rol torde vara omöjlig för snart sagdt hvem som helst, hr *Zachrisson* förmådde åtminstone gifva en karakteristisk yta deråt. Fru Elvsted var illusorisk i första akten, man knappt tänkte på hvem det var som utförde rolen. I de följande akterna sjönk framställningen, som ej längre bjöd på den rikedom fina nyanser, som prydde första akten, men som dock äfven här gjorde heder åt framställarinnan, fröken *Lotten Seelig*, utan tvifvel ett af den svenska scenens allrabästa framtidshopp. Fröken *Rylander* hade en rol, som den nu afidna fru Skotte skulle varit mer lämplig för, den går i Helfrid Kinmansons vackra genre. Fröken R. hade dock många goda ögonblick. Godt på sin plats var fröken *Nilsson* i tjenarinnans lilla rol. Teatern hade förträffligt förstått följa Ibsens scenanvisning, till och med pistoletuiet var korrekt, men så lär det också varit mycket svårt att komma öfver. Hr Homquists kalkyl att Hedda skulle gå omkring 6 gånger och »Tokerier» och »Baciller» hjelpa upp budgeten, som

Hedda, elak i allt, naturligtvis skulle attackera, tycks föröfrigt ha slagit in.

Dessa »Tokerier» voro onekligen af mycket roande beskafhet. Den i alla tyska »possen» ledande idén att n:r 1 träffar på n:r 3 i tro att det är n:r 2 var här varierad på ett lyckosamt sätt så att privatpensionär och privathospitals-patient förblandades på det kostligaste sätt, detta af hjelten, en gammal toujours untkarl, som naturligtvis icke kunde vara någon annan än hr Holmquist, på hvilken tyngsta ansvaret hvilade i denna pjäs och som här ånyo uppfriskade sin tacksamma publik med ett spel så fritt från all stereotyp teaterrolighet, så sannt, öfvertygande och drastiskt komiskt, att den som satt nära scenen nästan tyckte sig — spela med. Specielt hr H:s mimik firade här triumfer, man kunde ha bundit honom till händer och fötter och förbjudit honom tala, publiken hade i alla fall vridit sig i skrattattack. Denna lysande prestation sekunderades värdigt af hrr *Ohlson* och *Ahlbom* i teaterdiliranten Eugènes rol, af fröken *Rylander*, som ett slags äfven i Sverige ej sällan förekommande qvinlig bläckfisk, i hvars armar man är förlorad, figurligt taladt, naturligtvis, af hr *Sternvall*, hvars yttre var illu-soriskt en Berlinerprofessor samt af samtliga pensionärer-patienter hr *Nilsson*, en tjur till major, hr *Lundberg*, ett perpetuum mobile i reskostym o. s. v., o. s. v. Mindre lyckade voro de unga Berliner-eleganterna och hjeltens landtliga omgifning, ehuru äfven de i ensemble-scener satte lif och fart i stycket, som bör spelas i snabbast möjliga tempo, särdeles i den sista akten, der upprepadet af samma farsmotiv göres fyra gånger i följd. — Efterpjesen Baciller har med sällspord envishet bibehållit sig på programmet tack vare publikens smak för variété, som här snarare idealiseras än som meningen tycks vara persiffleras. Åtminstone i vårt tycke är fru Lundbergs kopia långt vackrare, trefligare och bättre än originalet, den småögda Bianca och som vaktparads-bacill är hon helt enkelt förtjusande. Det är emellertid väl att det icke fins sådana variété-sångerskor som fru L. kunde blifva, om hon ville, men hon vill icke och kommer aldrig att vilja. Efter att på sin scen ha låtit underhålla publiken med diverse variété-konster kommer till sist hr Holmquist in och chikanerar alltsammans i en liten aria, der äfven publiken får sina fiskar varma — välmeriteradt. Publiken klappar i händerna åt hr H:s moralkaka liksom nyss förut åt orsakerna till moralerna och är i gemytligaste humör, det ej ens den för-

krossande åsynen af de tillväxande debetsedlarne förmått taga kas på.

Södra Teatern har onekligen tur under hr Christiernsons egid. Kassapjeserna följa utan återvändo. »Trollslända» — »Rigobert» — »Flickjägare» bilda en trio som utan tvifvel på det angenämaste gjort sig förnimbar i teaterns kassaskrin. I konstnärligt hänseende låter man bli att gå på *Södra teatern*, liksom ibland på någon teater alls. Men vill man skratta, och det vill man, så hissas man gladelig ditupp. Teaterpersonalen har i dessa begge förstnämnda pjäser visat att den numera icke illa presenterar sig i fransk farce, särdeles »Rigobert» var i detta hänseende något ganska framstående. Af enskilda prestationer dröjer minnet helst vid hr *Gründers*, hvars komiska begåfning har mer än vanlig elasticitet. Hr. G. komponerar sina roller med stor intelligens och förstår att ge dem en afundsvärd realitet. Han är full af komisk verve men fin och naturlig på samma gång och dessutom *ny* i en ny rol, den ej minsta af hans förtjenster. En intagande liten primadonna eger teatern i fröken *Hjort*, för hvilken en rol som *La cigale* visserligen ännu så länge erbjuder svårigheter, men som i lättare uppgifter t. ex. *Trine* i »Flickjägarne» utvecklar en rik fond af skälmskt behag, omedelbar komik och svällande friskhet. Som dansös vann fröken H. i *Rigobert* en stor succès, behagfullt sekunderad af fröken *Gottschalk* i gosskostym. Denna unga flicka gör annars mest lycka som unga mer eller mindre förälskade, mer eller mindre capricciösa fruar, hvilka hon förlänar ett försynt behag och en intagande naturlighet. Af teaterns äldre ryktbara komici hade hr *Wagner* i *Rigobert* en rol, som ännu ypperligt egnar sig för hans kända glada och verserade bonvivant-talang och hr *Bergströms* rol i »Flickjägarne» är som skrifven för honom, hvadan man ånyo fått nöjet se den i smyg festande *toujours* muntre stockholmaren par excellence hr *Gustaf Bergström* under ett namn, som man aldrig lägger på minnet liksom flertalet af hr *Bergströms* andra »roller». Man minns hr *Bergström* och det är nog. Den ypperliga fru *Fornell* går i skilda gestalter genom ofvannämnda trio, alltid dräpande rolig, alltid så som hon bör vara. »Våra flickjägare», som har den simplaste tonen och det dygdigaste innehållet af dessa pjäser, bjuder ock på fru *Christiernson*, som passar förträffligt för giftasgalna hushållerskor och på hr *Hirsch*, hvilken som komisk älskare tar sig bättre ut än som seriös. Som »smälskare» i dessa pjäser har man med nöje sett hrr

Rundqvist och *Erland Wagner*, hvaremot hr *Bergqvist* icke egentligen tycks skapad att spela komedi, åtminstone ej i älskar-yrket.

»Min kusin» var onekligen ett vågspel af hr *Christiernson* och utan fru *Rundberg* hade det väl gått på tok. Denna pariserkomedi är så ytterst parisisk att redan dess öfversättning erbjuder stora svårigheter. Den talar ett språk, som utom Paris klingar med fremmande klang, den handlar om förhållanden, som tyckas absurda men som ega sin motsvarighet, den är föga mer än ett gräddskum, men med pariseressencer och pariserarom och för att göra denna till en aktuel parisersatir kräfvades förutsättningar ej blott hos de utförande utan och hos de åskådande. Man måste något känna till damerna af värld sådana de numera gestalta sig i världens metropol för att sentera det annars alldeles avita samtalet mellan *Madame Champcourtier* och *Riquette*. Då begriper man det motiverade och det beska i denna blodiga satir. Baronens ironiserande är mer lättfattligt, det är en vanlig gentil åsna, som tror sig *Don Juan*. Mera förvånande är intrigfonden, demimonde-damen som hjälp åt världsdamen att balancera en annan världsdams inflytande och till slut döda detsamma genom att återföra baronen till sin baronessa — *via sig sjelf!* Det är början till ett nytt yrke, som om något fordrar »diskretion och akkuratess». *Riquette* begagnar alla medel, t. o. m. cancan, detta under begge världsdamernas närvaro, i den enas egen salong, under det begge männen också äro med. Denna scen är onekligen det pikantaste af det pikanta. Men den fordrar mycket. Fröken *Hjort* skulle nog gått ut med den — om några år, men än så länge kunde hon ej komma ifråga. Det var då *Dram. Teatern* hade tillmötesgåendet att låna ut fru *Rundberg*, som triumferat i *Riquettes* rol, der hon varit vackrare än någonsin och der hennes spåda danska röst detaljerat replikerna med stor fermeté men der hennes uppträdande i ett par scener var för uppenbar »blague». Pantomimen lände henne emellertid till stor heder, det är omöjligt göra det oanständiga mer anständigt, och hålla mer essence af skönhet, elegans och glädje deröfver. Sista akten visade att fru R. nog kunnat åstadkomma en mer qvinlig och mer parisisk *Cyprienne* i *Divorçons* än fru *Hartman*. Af de öfriga kan hr *Hirsch* nämnas som den der bäst satt sig in i pjesens ton, hvaremot hr *Gründer* denna gång ej var så lyckad som vanligt. Hr *Wagner* hade kanske bättre passat. Uppsätt-

ningen var dyrbar, framförallt Riquettes toiletter, som i inköp och hyra nog kostat många pengar. — Till förpjes gafs en bagatell »En vänskapstjenst», som teatern bort göra förf. den vänskapstjensten att rata. Emellertid hann genom dess uppförande en hel del folk från middagen i tid till »Min kusin». Och detta var den pjesens förtjenst.

Volontaire.

A propos norsk litteratur.

Det är märkvärdigt tyst inom Sveriges litteratur och efter den lifliga jäsningen under en del af 80-talet har allt sjunkit tillbaka i den förra dåsigheten. Intet enda författarnamn af betydelse har kommit till och de herrar och damer, som en gång under det gamla namnet »det unga Sverige» satte sådan skräck i bildningsfilistrarne, hafva mestadels slagit sig på andra och förmånligare näringar än bokskrifveri. Herrar Heidenstam och Levertin skola väl emellertid snarliga presentera andra frukter af sitt utelif, än det gemensamma lite oklara programtal de förra året höllo mot programmen och herr Strindbergs rastlöshet skall väl icke förneka sig, men tills vidare få vi nöja oss med utlandet, Zolas L'argent i främsta rummet, hvaraf väl snart någon af våra tusen och en översättare skall skaffa oss en svensk upplaga.

Det är ett par af våra grannars bokalster, som vi under denna väntetid, och äfven efteråt för öfrigt, gärna kunde egna någon uppmärksamhet. För att nu icke tala om Hedda Gabler, hvilken satt våra recensenter så många myror i hufvudet och icke ens lär hafva vunnit bifall hos Ibsens gamla garde af — hm — unga damer här i landet. Svenska teatern i Stockholm och August Lindberg i Göteborg hafva äran af att vi fått höra fru Hedda Gabler från scenen. Dramatiska teatern lærer icke kunnat, oaktadt all veneration för Ibsen gubevars', uppföra stycket af brist på en associée, som kunde utföra titelrollen — hvilket är mycket synd om Dramatiska teatern, men nyttigt för dess kassa.

Hedda Gabler är för litteraturvännen af sitt särskilda intresse såsom komplement till några af hans föregående dramer. Jag syftar icke på den från många håll påvisade öfverensstämmelsen med Härmännen på Helgeland, om det

än må vara sant, att sagans stora gestalter omplanterade på moderna norska förhållanden kunde vara en dom öfver Ibsens nu lefvande landsmän, som han nog kunde finna nöje i att offentligen afkunna. Stycket hör närmast till samma kategori som Gengångare och Rosmersholm, det är en ny form för samma bittra pessimism, som där fick sitt uttryck. De hafva visst ännu icke blifvit några »adelsmänniskor», de gode norrmännen, och deras lifsglädje har icke förbättrats sedan Gengångares dagar. Det var åt gudinnan Venus, som gamle kammarherre Alving egnat sin dyrkan, det är åt guden Bacchus Eilert Lövborg vigt sina krafter, men en norsk stadshåla är icke ett ställe, där man ostraffadt återför hedniska seder — det löjlige och det låga lägger sig som en förbannelse öfver alltsamman, säger fru Hedda.

Förhållandena äro små och människorna äro små; hvar skulden ligger är icke godt att reda ut, men söker någon bryta skrankorna, så kommer det endast ofärd åstad — det är visst ingenting annat att göra än att sätta torpedon under arken. Det är Ibsens gamla lära och Hedda Gabler visar, att han blifvit sitt ideal trogen.

En bok, som i Sverige synes vara nästan fullständigt obekant, men som mera än snart sagdt allt hvad nordiska litteraturen på senare tid bragt oss förtjänade att få läsare äfven hos oss är Arne Garborgs »Kolbotnbrev», däri denne farlige radikal visar sig från sin allra älskvärdaste sida. Skildringen af det unga hushållets lif uppe i Kolbotnen, dess mödor och äfventyr, den förstföddes roll i föräldrarnes lif, allt, är gjord med en finhet och humor som helt enkelt äro oöfverträffliga. Garborg är för närvarande icke blott den störste humoristen inom nordens litteratur utan afståndet mellan honom och nästa man är så långt, att man icke kan nämna deras namn bredvid hvarandra för en jämförelse. Och ingenstädes har denna humor i hans skriftställarskap så kommit till sin rätt som i Kolbotnbrevet. Spridda drag däraf hafva framträdt i hans småberättelser, det är i detta hänseende nog att erinra om hans oförlitneliga novell »Stordåd» i »Forteljingar och Sogur», och äfven i »Mannfolk» har han stundom låtit den spela, men först i nu förevarande arbete har den fullt utvecklats till mästerskap.

Ingen med sinne för litteratur skulle anse sig hafva råd att undvara den glädje läsningen af Kolbotnbrev skänker. Språket är författarens vanliga norska landsmål, hvil-

ket för en svensk icke erbjuder någon betydande svårighet, men dock vore en öfversättning till svenska synnerligen önskvärd, om den nämligen verkställdes af någon som vore värfvet vuxen. Vi hafva så förskräckande exempel på, huru norskt mål fördärfvats af svenska öfversättare, och det till och med af personer som själfva skrifva god stil, att det är med en viss bäfvan man tänker på, huru det kunde blifva med äfven Kolbotnbrev.

Utom brefven från Kolbotnen, skildrande först Garborgs ungarlslif och sedan hans lif som nygift uppe i denna ensliga stuga bland norska fjällen, innehåller boken några reseskildringar, skrifna med godt humör och, äfven de, af första rang

Garborg är otvifvelaktigt en af Nordens rikaste skalde-naturer. Det är verkligen i hög grad egendomligt att detta lilla folk af bönder, där till på köpet »kaninerna» spela en ännu större roll än deras kamrater hos oss, har en sådan rik diktning. Medan Ibsen och Björnson ännu stå på höjden af sin produktion, medan Jonas Lie utvecklats sig nästan till jämnhöjd med dem, har Norge i Kielland och Garborg tvenne diktare af yngre år, som ensamme vore mäktige att föra landets runor med ära i världslitteraturen, och så växer det upp en ännu något yngre generation, bland hvilken åtminstone ett namn — Hansums — tyckes lofva, att Norge icke är sinnadt att släppa hegemonien inom diktningens värld ännu på länge. Norge har kommit sent med i utvecklingen, det synes hafva för afsigt att taga sin skada igen så mycket raskare. Täflingen kommer att ske med Danmark. Vi svenskar hafva uppenbarligen hvarken lust eller förmåga att kasta oss i leken. Allt hvad här finnes af konstnärliga anlag egnar sig åt målarekonst, musik o. dyl. Litteraturen lyckas icke draga till sig första rangs förmågorna. De äldre utvecklas icke som Lie framåt utan bakåt, de yngre hålla på i något eller stundom några årtionden att vara lofvande talanger. Sedan försvinna de helt obemärkt i glömskans flod. Härtill samverka nog en hel del förhållanden och kanske hafva de rätt, som påstå det viktigaste af skälen vara våra förläggareförhållanden. Jag kan icke döma därom, då jag icke känner till de norska och danska förhållandena mera än ytligt, men nog kännes saknaden af en drifvig yngre förläggare djupt af våra författare. Till ersättning synas våra teaterförhållanden vara något gynsammare än de

norska, kanske till och med bättre än de danska, men den dramatiska arten af författareskap ligger uppenbarligen icke mycket för det svenska lynnet.

Gifvet är emellertid att man icke får skjuta för stor del af skulden på dylika yttre omständigheter. En väckande kraft sådan som Georg Brandes; en litterär krets, om ock ej synnerligen stor till sin omfattning, sådan som Kjöbenhavn besitter; eller kanske ett något rikare tillflöde af tidens tankar utifrån kulturländerna — något sådant få vi väl afvakta, innan vi kunna vänta oss en ny litterär ära. Tills vidare — låtom oss stüdera norrmen. Vi kunde gärna tala något mindre om den norska »selvfölelse», hvarät vi vid punschglasen pläga göra oss så lustiga, något mindre öfverlägset skåda ned på de stundom lite naiva former, i hvilka norrmenns kamp för att rycka upp i ledet bland Europas gamla nationer kläder sig. Den något barnsliga rusningen är äfven hos ett folk ett bättre tecken än den lillgamla öfverkloketen.

I alla fall är så mycket säkert, att ett folk utan litteratur icke tager sig riktigt väl ut, när det förhäfver sig öfver ett annat, som står bland de främsta i världslitteraturen. Det är en form af fosterlandskärlek, som hos oss blifvit mycket modern. Men den själfkänsla, hvarom den vittnar, står verkligan lägre på rangskalan än den norska själfkänsla, hvarmed vi gyckla. — — —

Från Danmark är sista tidens märkligaste bokalster Holger Drachmanns »Forskrevet», mycket intresseväckande, men mycket vidlyftig. Vi skola emellertid uppskjuta den närmare redogörelsen för densamma till en granskning af Danmarks nyare skönlitterära produktion, som vi i ett följande häfte skola lämna.

* * *

P. S. Sedan ofvanstående skrefs har Oscar Levertins »Lifvets Fiender» utkommit. Det är en med stort konstnärsskap utförd skildring af en lifskamp. Den nervöse, entusiastiske, förfinade Otto Imhoff för under en brutal reaktions herravälde en förbittrad och förbittrande kamp för den nya tidens ideer och såsom hans alla sträfvandens personifierade fiende står den själfsäkre och brutale uppkomlingen, bondesonen Hessler, redan från barndomshemmet och de första studentåren danad till reaktionens fanbärare.

Författaren har sökt göra för läsaren de båda figurerna fullt begripliga och sannolika, att förklara huru de båda känna och tänka i sitt stilla sinne för sig själf och då de uppträda i stridsbullret; han har sökt dela skugga och sol rättvist såsom konstnären den där står utanför dagens äf-lan och det ligger i skildringen af dessa så olika typer en sympati, som möjligen icke skall hindra, att man i boken på något håll ser en stridsskrift, men som bör fullt tillfredsställa författarens konstnärliga samvete.

För herr Levertin har som bekant stilens konst alltid haft högt värde och äfven »Lifvets fiender» vittna om den sträfvan att böja språket efter tankens och stämningens finaste skiftningar, hvilken skapar verkligt god stil. Det förefaller stundom som om ett och annat uttryck, en och annan bild vore något sökt eller åtminstone väl subjektivt vald, men det är öfverhufvud tagat ytterst litet att anmärka.

Allt sammanfattadt torde boken vara det innehållsrikaste herr Levertin hittills skrivit.

A. Haraldson.